

AGDO Reg.nr. 360 a.

**GEHEIME DIENST
IN NEDERLAND
1912-1947**

9
deel 4
6

M. DE MEIJER

HOOFDSTUK IX

HET VENLO - INCIDENT

Het Venlo-incident is het sluitstuk van een poging van de Engelse dienst contact te onderhouden met oppositionele figuren in Duitsland, met het doel de weg te openen voor het voeren van vredesonderhandelingen.

Onbekend met het feit, dat zij met de Sicherheitsdienst in aanraking waren gekomen, werden de Engelse agenten op 9 november 1939, in het niemandsland tussen de Duitse en de Nederlandse grens bij Venlo, door een S.O.-commando op Nederlandse terrein gearresteerd, over de grens gebracht en in Duitsland gedurende het gehele verdere verloop van de oorlog gevangen gehouden.

Omdat een G.S. III-officier, in opdracht van Hoofd G.S. III, als waarnemer de besprekingen had bijgewoond, werd de zaak in Duitsland heel hoog opgenomen.

Het Venlo-incident is te beschouwen als de meest gerucht gemaakt hebbende zaak waarbij G.S. III rechtstreeks betrokken is geweest. Om die reden is dit incident uitvoerig uitgewerkt, te meer omdat zulks te voren in de dienst nog niet was gedaan.

Bij de bestudering van de verslagen en verhoren, opgenomen in de delen 2 A/B en 2 C van de Parlementaire Enquête Commissie, werd steeds sterker het gevoelen, dat zich geleidelijk aan een drama ontwikkelde. Daarom, maar vooral voor een betere leesbaarheid, is het gehele gebeuren dan ook min of meer in de vorm van een toneelspel geschreven.

Als bijlagen zijn aan het slot opgenomen de uittreksels van de verhoren van de voornaamste er bij betrokken personen.

Getracht is, uit de verslagen en verhoren de diverse gegevens zodanig aan en in elkaar te passen, dat de werkelijke gang van zaken zo veel mogelijk werd benaderd.

Namen van spelers en figuranten, in alfabetische volgorde, achtereenvolgens die van Nederlandse, Duitse en Engelse nationaliteit.

De namen van de spelers zijn onderstreept.

NEDERLANDERS

BRIJNEN gezegd van Houtan, P., journalist, leider van een particuliere inlichtingendienst

KLOP, Dirk, eerste luitenant, werkzaam bij G.S. III A

KOOT, H., generaal, hoofd G.S. III C

LEMMENS, Jan Frederik, chauffeur van Payne Best

DORSCHOT, J.W. van, referendaris Ministerie van Justitie, hoofd G.S. III

ROOSEBOOM, T.S., luitenant-kolonel, hoofd G.S. III B

STRAUSS, Dr., Nederlander ?, koopman te Den Haag

VRINTEN, A.J.J., medewerker Engelse dienst

DUITSERS

BEHRENDs, Dr. Walter, medicus aan het Evangelisch Ziekenhuis te Dusseldorf

BOEHME, werkzaam bij Amt III R.S.H.A. te Berlijn

CHRINIS, Professor Max de, hoofd psychiatrische kliniek Charité-ziekenhuis te Berlijn, overste-arts bij de Wehrmacht

CHRISTENSEN, Bernhard, Sturmbannführer Amt VI R.S.H.A. te Berlijn

DIBITSCH, majoor

FISCHER, Dr. Franz, V-Mann R.S.H.A.

FISCHER, Fritz, broer van Franz

FRITSCH, von, generaal

GROSCHE, schuilnaam van Christensen

GROTHE, Bruno, Gestapo-functionaris te Berlijn

HASSELBACHER, Leiter Gestapoleitstelle te Dusseldorf

HEIJDRICH, Reinhard, Hoofd R.S.H.A. te Berlijn

HIMMLER, Heinrich, Minister van Binnenlandse Zaken te Berlijn

HITLER, Adolf

HUESCHMANN, professor, hoofd pathologisch instituut

JOST, Dr. Heinz, chef Amt VI R.S.H.A. te Berlijn

JUNG, Dr., Hauptsturmführer, medicus van het
Hoofdbureau van de Staatspolitie
te Düsseldorf

KEMP, Thomas, communist

KNOCHEN, Dr. Helmut Herbert, Obersturmführer,
Persafdeling R.S.H.A. te Berlijn

KRAKO, Jacques, geëmigreerd bankier

KÖHNER, Dr.

LUDWIG, Emil, auteur

MARTINI, schuilnaam van De Chrisis

MULLER, Walther, Hauptsturmführer, chef
S.O.-Abechnitt te Kaulen

NAUJOCKS, Alfred Hellmuth, Sturmbannführer
SS, Amt VI R.S.H.A.

RUNDSTEDT, von, veldmaarschalk

SALISCH, von, Sturmbannführer Amt VI R.S.H.A.
te Berlijn

SHELLENBERG, Walther, Sturmbannführer, Refe-
rent Amt VI R.S.H.A. te Berlijn

SCHEMMELE, schuilnaam van Schellenberg

SCHREIBER, Paul, emigrant te Den Haag

SEIDLITZ, von, schuilnaam van von Salisch

SOLMS, Dr., schuilnaam van Travaglio

SPIECKER, Dr. Karl, leider Duits emigranten-
centrum te Londen

TRAVAGLIO, Johannes, luchtmacht-kapitein,
Abwehr-officier te Stuttgart

ULENBERG, Alfred, Hauptsturmführer Amt VI
R.S.H.A. te Berlijn

WAGNER, majoor

WIETERSHEIM, von, generaal

ENGELSEN

HALIFAX, Lord, Brits Minister van Buiten-
landse Zaken

PAYNE BEST, S., captain, agent Britse Intel-
ligence Service te Den Haag

STEVENS, R.H., major, Brits gezantschaps-
secretaris, lid Intelligence Ser-
vice te Den Haag.

EERSTE BEDRIJF

1935 - 1938

Tonelen: Fischer ontvlucht nazi-Duitsland
Fischer door S.D. gerecruteerd
Fischer legt eerste contacten
Fischer in contact met nazi-oppositie
Fischer contacteert de Nederlander Brijnen
Fischer in contact met Dr. Strauss

TWEEDE BEDRIJF

1939

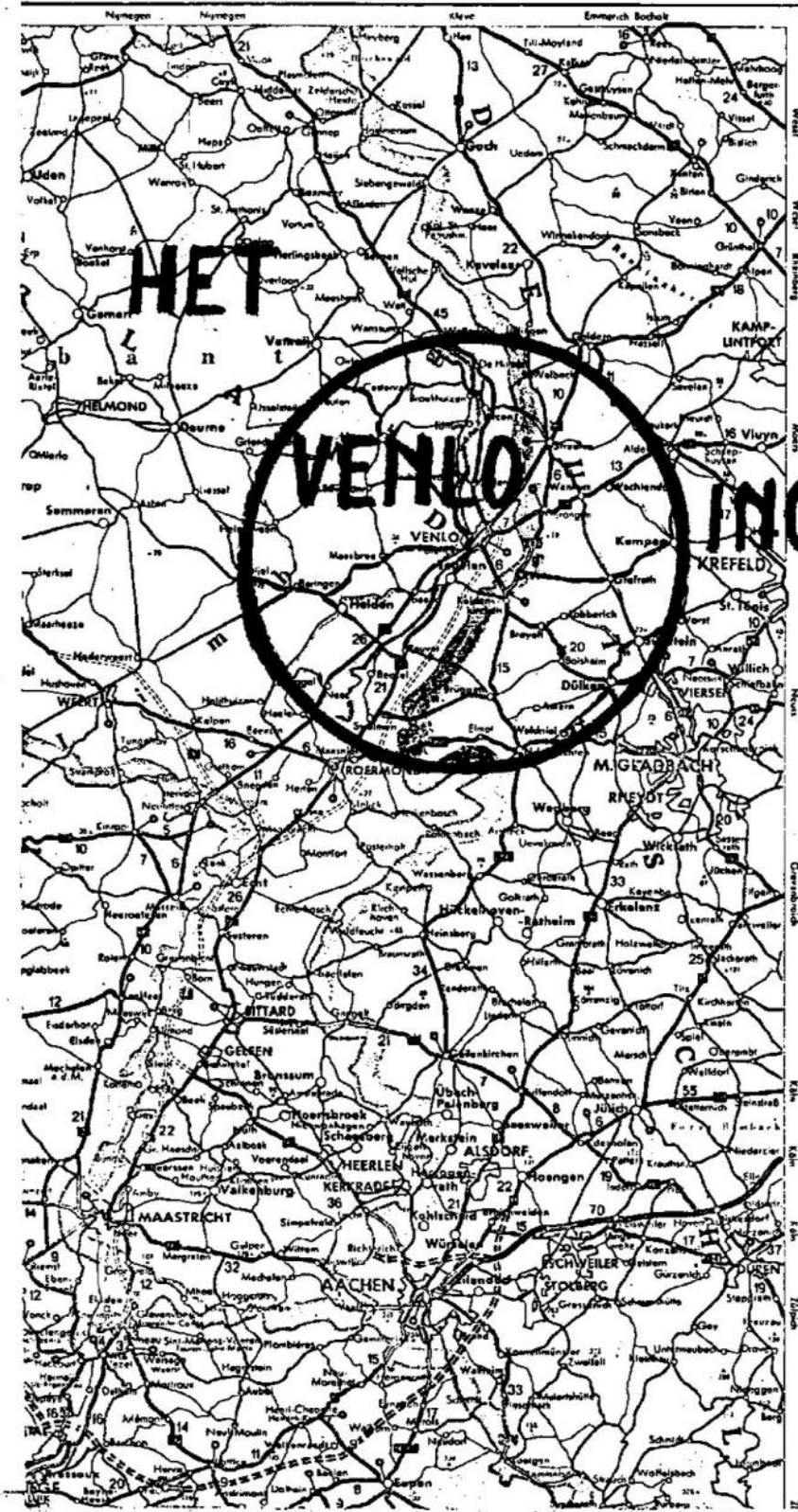
Tonelen: Fischer actief in de mobilisatie-dagen
Payne Best komt op
Eerste ontmoeting Payne Best-Travaglio
Tweede ontmoeting Payne Best-Travaglio
Werd Travaglio gearresteerd ?
Payne Best wenet officiële ruggesteun
Debuut van R.S.H.A.-man Knochen
Fischer bemiddelt voor nieuwe ontmoeting
De ontmoeting van 19 oktober 1939
Wie en wat zijn kapitein Von Seidlitz en
luitenant Grosch ?
Klop rapporteert aan Van Oorschot
30 oktober: ontmoeting in Den Haag
Identiteit majoor Schemmel en kolonel
Martini
Travaglio keert zijn jasje om
Intermediair Fischer overbodig geworden
Venlo als ontmoetingplaats
Bespreking van 7 november 1939
Ontmoeting van 8 november 1939
Onvoorziene gebeurtenis
Bijzondere (nog voorlopige) opdracht aan
de S.D.
Definitieve ontvoeringsopdracht van Him-
ler
Klop schakelt G.S. III C in

DERDE BEDRIJF

9 november 1939

Tonelen: Laatste ontmoeting
Rapport bij de S.D. Dusseldorf
Het lot van de ontvoerden
Fischer in Schutzhaft
Beloning van de Führer

EPILOOG

HET

VENLO

INCIDENT

EERSTE BEDRIJF   1935 - 1938

Eén van de hoofdrollen in "Het Venlo-incident" wordt vervuld door

Dr. Franz Fischer, geboren 29 augustus 1886 te Ulm, jurist.

Fischer ontvlucht nazi-Duitsland

Fischer maakte zich in de jaren 1932 en 1933 in Duitsland schuldig aan verduistering van ongeveer 350.000 mark. Om aan rechtsvervolging te ontkomen week hij op 3 januari 1935 uit naar Zwitserland. Volgens zijn eigen verklaring was deze vlucht noodzakelijk in verband met zijn illegale politieke werkzaamheden. Het door de Duitse instanties tot Zwitserland gerichte verzoek om uitlevering (aanleiding voor zijn aanhouding te Lausanne in januari 1935) werd afgewezen. Hij kreeg opdracht Zwitserland te verlaten.

In juni 1935 arriveerde hij te Parijs, waar hij tot juni 1938 woonachtig bleef.

Toen in die maand het Engelse koningspaar een bezoek aan Parijs zou brengen, werden alle emigranten in die stad streng gecontroleerd.

(Deze bewering van Fischer is juist. Ik herinner mij, dat ook de C.I., naar aanleiding van dit bezoek, zeer uitvoerige lijsten met namen van "verdachte" personen ontving, ter signalering van deze bij de politie-verbindingen. Hoe streng men daarbij te werk ging, blijkt wel uit het feit, dat zelfs de Graaf van Parijs op één dezer lijsten voorkwam. deM)

Als gevolg daarvan moest hij de wijk nemen. Hij reisde naar Amsterdam en woonde daar, tot voorjaar 1939, in het Eden hotel aan de Wermoesstraat. Daarna verbleef hij bij zijn eveneens uit Duitsland geëmigreerde Duitse vriend Paul Schreiber aan de Obrechtstraat 446 te Den Haag.

Fischer door de S.D. gerecruteerd

Volgens verklaring van Alfred Ulenberg (geboren 13 februari 1910 te Essen), Hauptsturmführer van Amt VI van het Reichsicherheitshauptamt (R.S.H.A.) te Berlijn, zou een agent van de Auslandsnachrichtendienst contact met Fischer hebben gekregen tijdens diens verblijf in het buitenland. Aangezien Fischer gaarne naar Duitsland terug wilde, werd hem voorgespiegeld, dat dit mogelijk zou zijn, als hij bereid was voor de Sicherheitsdienst (S.D.) te gaan werken. Er zou dan wel pro-forma nog een proces tegen hem worden gevoerd, maar dat zou wel loslopen. Hij ging op dit voorstel in.

Fischer zelf verklaarde dienaangaande:

- 1e. dat hij in de zomer van 1936 door zekere Boehme naar Berlijn werd ontboden en met deze man, die hij voordien niet kende, in diens woning had gesproken. Boehme droeg hem op, hem politiek op de hoogte te houden. Tijdens zijn verblijf te Parijs heeft hij Boehme nog éénmaal in Parijs en twee maal in Amsterdam gesproken, naar welke laatstgenoemde stad hij door Boehme ontboden was. In Parijs ontving hij via het Duitse consulaat in Parijs geld, waarvan hij aannam dat het van Boehme afkomstig was. Ook later in Holland ontving hij van deze éénmaal een bedrag van enkele honderden guldens;
- 2e. dat hij in de zomer van 1937 te Parijs bezoek kreeg van een zekere Dr. Knochen, die van hem wilde weten hoe Duitsland tot overeenstemming zou kunnen komen met Frankrijk. Knochen gaf hem zijn adres en telefoonnummer in Berlijn-Schöneberg;
- 3e. dat hij in november 1938 te Amsterdam door een hem van naam onbekend gebleven Duitser werd bezocht, die beweerde namens Boehme of Knochen te komen en hem mededeelde, dat hij (Fischer) op 12 november 1938 in Berlijn werd verwacht. Hij was daarheen gegaan en door twee mannen ondervraagd over de politieke situatie (dit was kort na de annexatie van Tsjecho Slowakije). Op 14 november 1938 ging hij weer terug naar Amsterdam. Reis- en verblijfkosten werden hem in Berlijn vergoed. Een van deze drie Duitsers had gezegd van de S.D. te zijn, noch hadden zij hem gevraagd voor de S.D. te gaan werken;
- 4e. dat hij uit Frankrijk en Nederland algemene politieke berichten aan Boehme en Knochen heeft gezonden;
- 5e. dat hij niet geweten heeft tot wat voor dienst Boehme en Knochen behoorden en dat hij pas in 1939 moest aannemen dat zij deel uitmaakten van de inlichtingendienst van Heijdrich.

Fischer legt eerste contacten

Reeds vóór zijn vertrek uit Duitsland kende Fischer bij naam Dr. Karl Spiecker, onder de Duitse rijkskanseliers Merx en Wirth perschef van de Rijksregering, die reeds in 1933 Duitsland zou hebben verlaten. Op aandringen van Emil Ludwig zou hij, onmiddellijk na zijn aankomst in Parijs, dus in juni 1935, Spiecker, die in Londen tegen de nazi's werkzaam was, hebben opgezocht.

Ook volgens Ulenberg had Fischer contact gemaakt met Spiecker, de leider van het Duitse emigranten-centrum in Londen, die op zijn beurt weer in contact stond met de Engelse Intelligence Service. Het R.S.H.A. was over het bestaan van die relatie geïnformeerd.

Op Spiecker's verzoek zou Fischer zich hebben belast met het tot stand brengen van contact tussen hem (Spiecker) en de oppositie in het Duitse leger, gevormd door generaal Von Fritsch, diens stafchef Von Wietersheim en veldmaarschalk Von Rundstedt. Fischer kende deze officieren niet persoonlijk, maar slechts door zijn verbindingeman in Duitsland, de majoor Wagner (omgekomen na de aanslag op Hitler van 20 juli 1944).

Fischer in contact met nazi-oppositie

De Duitse luchtmacht-kapitein Johannes Travaglio (geboren 23 september 1892 te Frankfurt am Main), werkzaam bij de Abwehr, Generalkommando Stuttgart, en daar belast met het verkrijgen van inlichtingen uit Frankrijk, beschikte voor zijn werk over agenten in Duitsland en Frankrijk.

Door de hem bekende Fritz Fischer leerde hij diens broer Franz kennen. Tijdens bezoeken aan zijn agenten in Duitsland, Holland, België en Italië (derde landen), maakte hij te Amsterdam in 1938 met Fischer persoonlijk kennis en besprak met hem politieke aangelegenheden. Van hem hoorde Travaglio de naam Spiecker, welke man hij nadien twee maal in Amsterdam heeft gesproken. Fischer was bij die besprekingen aanwezig. Bij de eerste bespreking, in januari 1938 in Hotel Carlton, was Travaglio vergezeld door nog een militair, majoor Dibitsch, en een burger, Dr. Kühner.

Spiecker, die een dreigende oorlog wilde voorkomen, stelde voor, hiertoe propaganda-materiaal in Duitsland te verspreiden, waartoe Travaglio zich bereid verklaarde. Door bemiddeling van Fischer ontving hij diverse malen enkele duizenden pamfletten, steeds met een andere inhoud. Dibitsch en Kühner wilden zich hiermee niet inlaten, zodat alleen Travaglio met Fischer in contact bleef.

Kort na zijn vestiging in Amsterdam (juni 1938) kreeg Fischer bezoek van Travaglio, die hem verzocht alles in het werk te stellen om de door Hitler voorgenomen inval in Tsjecho Slowakije (Sudeten-Duitsers) te verhinderen. Fischer lichtte allereerst Spiecker te Londen in. In september 1938 volgde toen een ontmoeting Spiecker-Travaglio in Amsterdam. Ook in de daarop volgende maanden voerden zij verdere besprekingen te Rotterdam en Den Haag. Fischer was daarbij steeds aanwezig.

Fischer contacteert de Nederlander Brijnen

In augustus 1938 kreeg de Nederlandse jour-

nalist P. Brijnen gezegd Van Houten, die toen reeds een zestal jaren een particuliere inlichtingendienst leidde tegen de nationaal-socialisten, bericht, dat officieren van de Duitse generale staf hem wilden spreken. Die 'officieren' bleken Fischer en zekere majoor Solms (schuilnaam van Travaglio) te zijn.

In Amsterdam vond een onderhoud plaats tussen Fischer en Travaglio met twee medewerkers van Brijnen. De bedoeling bleek te zijn, dat Brijnen's organisatie pamfletten zou laten drukken, die uitgestrooid moesten worden boven het Roergebied, waardoor de Duitse bevolking onrustig zou worden. Op grond daarvan zou de Duitse generale staf Hitler kunnen overtuigen, dat de tijd nog niet rijp was voor de door hem beraamde inval in Nederland als inleiding voor een grotere oorlog, dat de politieke stabiliteit daartoe onvoldoende was en dat hij vooral op de arbeidersmassa geen staat kon maken.

Brijnen heeft deze zaak besproken met Stevens van de Britse Intelligence Service te Den Haag en met Rooseboom, hoofd C.I. Men wilde er niet op ingaan. Brijnen liet 'Solms' schriftelijk weten, dat hij als Nederlander niet kon intrigeren op het gebied van een bevriende mogendheid en dat hij de pamfletten zelf maar moest laten drukken.

Van Duitse zijde was voorgesteld een bespreking te voeren in café Backus te Venlo.

(Deze mededelingen werden bevestigd door een verklaring van Vrinten, medewerker van de Britse dienst te Den Haag)

Fischer in contact met Dr. Strauss

Tijdens zijn verblijf in het Hotel Eden te Amsterdam, maakte Fischer daar kennis met de eveneens daar wonende, geëmigreerde Duitser Jacques Krako, voormalig bankier te Berlijn. Via Krako leerde hij de koopman Dr. Strauss kennen, naar beweerd werd een Nederlander, woonachtig te Den Haag, in de omgeving van de Laan van Nieuw Oost Einde. Strauss zou bijzonder belang in Fischer hebben gesteld in verband met de belangrijke verbindingen die Strauss met Londen onderhield. Aangezien Strauss mededeelde voor een actieve oppositie tegen Hitler gelden te kunnen fournieren, bracht Fischer hem in contact met Spiecker. De eerste ontmoeting tussen Strauss en Spiecker moet ongeveer einde 1938 hebben plaats gevonden.

TWEEDE BEDRIJF

1939

Fischer actief in de mobilisatie-dagen 1939

Na de annexatie van Tsjecho Slowakije in 1938 maakten Fischer en Travaglio de afspraak, dat

laatstgenoemde, in geval van dreigend oorlogsgevaar, aan Fischer een telegram zou sturen met de woorden: "SOFORT ZIMMER BESTELLEN". Fischer zou na ontvangst onmiddellijk Spiecker en Strauss inlichten, alsmede de directeur van Hotel Paulez in Den Haag.

Op 27 augustus 1939 werd een telegram met die woorden in de Obrechtstraat bezorgd. Mondeling heeft Fischer direct daarna de directeur van 'Paulez' aan het hotel en Strauss in diens woning ingelicht. Strauss verzocht hem, hem het telegram te overhandigen ten behoeve van de Nederlandse regering. Fischer vermoedde, dat Strauss het aan Van Borschoot wilde geven, over wie hij reeds herhaaldelijk gesproken had. Spiecker werd telegrafisch door Fischer ingelicht.

Vermoedelijk op 30 augustus 1939 werd Fischer uit Londen opgebeld door een Duits sprekende Engelsman, die hem de groeten deed van Karl (d.w.z. Spiecker) en mededeelde dat hij verdere berichten zou krijgen van een farmaceutische firma in Den Haag.

Payne Best komt op

De volgende dag werd Fischer telefonisch uitgenodigd een bezoek te brengen aan de firma Pharmisan, dichtbij Hotel Paulez gelegen, aan de Nieuwe Uitleg 15. Hij werd daar ontvangen door een man (die hij pas na enkele dagen als 'Mister Best' leerde kennen) die verzocht hem zo snel mogelijk met Travaglio in verbinding te brengen, waartoe hij een kamer in Hotel Wilhelmina in Venlo zou reserveren.

S. PAYNE BEST

Nadat Fischer via een dekadres Travaglio had ingelicht, volgde ongeveer midden september de gewenste ontmoeting. Fischer was daarbij niet aanwezig. Payne Best was vergezeld van een medewerker. Travaglio trad op onder zijn schuilnaam Dr. Solms. Na aankomst in Venlo had Travaglio Fischer opgebeld en kreeg hij van deze bericht naar Hotel Wilhelmina te gaan. Aan Payne Best had Fischer een signalement van Travaglio gegeven (uiterlijk van een weldoorvoede Franse abbe met baskenmuts). Nadien had Payne Best hem verteld, dat hij Travaglio (Dr. Solms) gesproken had, niet wat er besproken was en dat hij een blijvende verbinding met hem had geregeld. Fischer heeft sindsdien Travaglio niet meer ontmoet.

Dat Payne Best tot de Britse geheime dienst

behoorde, beweerde Fischer niet te hebben geweten. Hij veronderstelde dat Payne Best deel uitmaakte van het Foreign Office. Door de mededelingen van Payne Best komt deze verklaring in een vreemd licht te staan.

Payne Best heeft nl. beweerd, dat hij al vóór het uitbreken van de oorlog in augustus 1939 met Fischer in contact stond en van deze had vernomen over een majoor van de Duitse luchtmacht, die - wanneer Fischer werkelijk relaties onderhield met de Britse Intelligence Service en hem met agenten van die dienst in contact kon brengen - in staat en bereid was belangrijke inlichtingen te verstrekken. Hij zou die niet aan Fischer zelf hebben willen geven, maar alleen aan de Britse dienst. Door Fischer zou een afspraak zijn gemaakt. De ontmoeting zou in Amsterdam of Den Haag plaats vinden, maar dit was de Duitse majoor, die zich 'Dr. Solms' liet noemen, niet mogelijk, omdat hij slechts enkele uren uit Duitsland afwezig kon blijven. Daarom werd de plaats van ontmoeting verlegd naar Venlo.

Eerste ontmoeting Payne Best - Travaglio

Travaglio beweert dat zijn eerste ontmoeting met Payne Best kort voor het uitbreken van de oorlog plaats had. Na een gesprek over de politieke situatie liet Payne Best blijken geheime inlichtingen te verlangen, omdat Hitler slechts ter zijde gezet zou kunnen worden na een verloren oorlog. Travaglio, hoewel anti-nazi, wilde zich toch niet aan landverraad schuldig maken en vroeg bedenktijd.

Travaglio maakte op Best de indruk niet over belangrijke informatie te beschikken. Hij leek hem meer een tussenfiguur voor belangrijker personen op de achtergrond, aan wie hij eerst rapport moest uitbrengen.

Tweede ontmoeting Payne Best - Travaglio

De tweede ontmoeting, weer in Venlo, vond een week later plaats. Payne Best was toen alleen. Travaglio was dit maal veel kalmer en maakte op Payne Best de indruk thans nauwkeuriger opdrachten te hebben. Hij vertelde dat er een grote samenzwering op touw was gezet om Hitler de macht te ontnemen. Daarbij zouden de hoogste legerofficieren betrokken zijn, die ook bereid waren met Payne Best te onderhandelen. Om het tot stand brengen van contact met deze officieren te vergemakkelijken werd een wachtwoord afgesproken, waarmee zij zich zouden kunnen legitimeren.

Op verzoek van Travaglio verzorgde Payne Best, dat op 11 oktober 1939 via de Duitse nieuwsuitzending van de B.B.C. twee maal een door Travaglio opgesteld bericht werd uitgezonden, om aan te tonen dat hij inderdaad tot de Britse geheime dienst behoorde.

Voor het doorgeven van inlichtingen werd de mogelijkheid van radio-contact besproken. Payne

Best zou voor een zender en een code zorgen. Hierdoor zou tevens worden voorkomen, dat Travaglio de aandacht van de S.D. op zich zou vestigen door zijn herhaalde reizen naar Holland.

Werd Travaglio gearresteerd ?

Travaglio beweert dat verdere ontmoetingen met Payne Best niet hebben plaats gehad omdat deze later werd gearresteerd.

In zijn verhoor rept hij in het geheel niet over een arrestatie van hem zelf. Zelfs beweert hij, nimmer door de S.D. over de figuur Payne Best, in welke vorm dan ook, te zijn ondervraagd.

Volledig in tegenspraak daarmee is een verklaring van Walther Müller, Hauptsturmführer, referent van de S.D., die sinds 1 september 1939 chef was van afdeling VI van de S.D.-Abschnitt Keulen, een onder-afdeling van het Hauptamt te Berlijn. Müller verklaarde, dat sinds begin september 1939 een spel werd gespeeld met Engelse officieren. Einde september werden de Duitse tennisspelers door de S.D. gearresteerd. Tijdens hun verhoor bekenden zij volledig, in contact te hebben gestaan met Engelsen om het nationaal-socialisme in Duitsland te bestrijden. De Duitse officier had daarbij ingezien dat hij, zonder opzet, landverraad had gepleegd; hij wilde zijn daden weer goed maken en gaf volledige medewerking aan Amt VI. (In welke vorm dit geschiedde zal later blijken)

Payne Best wenst officiële ruggesteun

De loop der gebeurtenissen vestigde bij Payne Best de indruk, dat hij een zaak met grote mogelijkheden onder handen had, zo groot, dat het voor hem alleen onmogelijk zou blijken, die volledig te overzien. Hij wendde zich daarom tot majoor R.H. Stevens, Brits gezantschapssecretaris en Brits Passport Control Officer te Den Haag, in feite de vertegenwoordiger in Den Haag van de Britse Intelligence Service.

R.H. STEVENS

Ontmoetingen met Duitsers in Nederland, in normale tijden een eenvoudige zaak, waren op dat tijdstip in het neutrale, maar gemobiliseerde Nederland, met een intensieve grensbewaking, geen eenvoudige aangelegenheid.

Stevens en Payne Best besloten daarom hun

probleem voor te leggen aan het Hoofd van de Nederlandse Inlichtingendienst, Van Gorschot. Medio oktober kwamen zij bij hem en zetten de zaak uiteen. Zij spraken niet van een samenzwering, maar over besprekingen met belangrijke Duitsers over de mogelijkheid om tot vredes-onderhandelingen te komen. Het door hen gevraagde 'laissez passer' voor de Nederlandse grens-zône werd door Van Gorschot geweigerd.

Stevens kwam diezelfde dag het verzoek herhalen en voegde aan het reeds medegedeelde nog toe, dat de Duitse generaal Von Wietersheim tot de oppositie-groep behoorde. Van Gorschot weigerde wederom, doch verklaarde zich wel bereid één van zijn officieren aan te wijzen om eventuele grens-zône-moeilijkheden voor hen uit de weg te ruimen.

D. KLOP

Die officier, de luitenant Klop, zou dan echter de te houden besprekingen moeten bijwonen. Men kwam tot overeenstemming, ook over de verdere voorwaarde van Van Gorschot, dat men zich zou onthouden voorstellen aan de Duitsers te doen, die de Nederlandse neutraliteit in gevaar zouden kunnen brengen.

Stevens zou de Britse regering ter zake reeds hebben ingelicht en van deze opdracht hebben ontvangen nadere besprekingen met de Duitse officieren te voeren om te onderzoeken of een basis zou kunnen worden gevonden voor mogelijke vredesonderhandelingen. Hij toonde deze opdracht aan Van Gorschot.

Debuut van de R.S.H.A. - man Knochen

Dr. Helmüt Herbert Knochen (geboren 14 maart 1910 te Maagdenburg) was sinds 1937 werkzaam bij de Persafdeling van de S.D. In 1939 werd hij door Boehme, werkzaam bij Amt III, Abwehrzaken R.S.H.A. te Berlijn, die met ander werk zou worden belast, ingewijd in het geval Fischer. Hij moest de behandeling hiervan van Boehme overnemen.

Dr. H.H. KNOCHEN

Om Fischer te leren kennen ontbood hij deze, vermoedelijk begin 1939, naar Berlijn. Daarna ontmoetten deze twee elkaar nog één maal in Parijs, in Amsterdam en in de loop van de zomer nog eens aan de Nederlandse grens. (De beweringen van Fischer over ontmoetingen met Knochen

in de jaren 1937 en 1938 zijn hiermede in strijd.) Fischer rapporteerde, aldus Knochen, over de algemene politieke situatie, over emigranten-groepen e.d., zonder werkelijk geheime inlichtingen te verstrekken.

Einde augustus 1939 wees Knochen er Fischer weer eens op, een werkelijke verbinding te creëren om op politiek gebied resultaten te bereiken. Fischer beweerde daartoe wel een mogelijkheid te zien.

In september 1939 deelde hij Knochen mee, een relatie te hebben verkregen die grote mogelijkheden bood. Hij wilde Knochen daarover persoonlijk spreken. Op Duits territorium aan de Nederlandse grens hadden zij elkander ontmoet, waarbij Fischer vertelde contact te hebben gemaakt met Engelsen die verbinding hadden met belangrijke kringen in Engeland. Over met deze Engelsen gevoerde besprekingen, hun ideeën en inzichten werd schriftelijk door Fischer aan Knochen gerapporteerd. Of Fischer had gezegd dat Travaglio reeds met deze Engelsen in verbinding stond wist Knochen zich niet te herinneren.

Na enige tijd, in oktober 1939, liet Fischer Knochen weten, dat de Engelsen niet meer alleen met hem wilden spreken, maar bereid waren Duitse heren, militairen, te ontmoeten. Daarover werd tussen deze twee nogmaals op Duitsgebied aan de Nederlandse grens overlegd.

Alle bijzonderheden hierover werden door Knochen gerapporteerd aan de chef van Amt VI R.S.H.A., Dr. F. Jost, en door deze gemeld aan Heijdrich, die er zijn goedkeuring aan gaf.

Fischer bemiddelt voor nieuwe ontmoeting

Inmiddels, aldus Fischer, had Payne Best hem einde september verzocht, in het belang van een spoedige beëindiging van de oorlog, pogingen aan te wenden om met nog andere kringen in Duitsland in contact te komen.

Fischer stelde zich daarop telefonisch in verbinding met Knochen te Berlijn en liet deze weten dat, wilde men werkelijk een spoedige beëindiging van de oorlog, er een mogelijkheid bestond om met invloedrijke Engelsen in verbinding te treden. Knochen beloofde dat enkele degebele personen daarvoor naar Holland zouden komen. Fischer lichtte Payne Best in, die hem opdroeg die Duitsers naar Dinxperlo te laten komen. Er werd een dag, 19 oktober, afgesproken, waarop de Duitsers in Dinxperlo zouden worden afgehaald.

De ontmoeting van 19 oktober 1939

Van Den Haag vertrokken op 19 oktober 1939 Stevens, Payne Best, Fischer en Klop. Fischer had reeds kennis gemaakt - via Payne Best - met Stevens en maakte op deze reis kennis met Klop,

die hem werd voorgesteld als de Engelse kapitein Cooper. Stevens en Payne Best hadden afgesproken Klop voor Engelman te laten doorgaan. Klop was enige tijd te voren in Nederland terug gekeerd van een verblijf in Canada en sprak uitstekend Engels.

In Zutphen aangekomen bleven Stevens en Payne Best achter in een café. Klop en Fischer reisden door naar Dinxperlo om daar de komst van hun gesprekspartners af te wachten.

Van Duitse zijde waren voor het voeren van de bespreking twee personeelsleden van Amt VI R.S.H.A. aangewezen, Von Salisch en Christensen. Zij hadden opdracht zich voor te doen als leden van een oppositionele officiersgroep. Door Knochen werden zij naar de Duits-Nederlandse grens gebracht, waar door hem de doorgang door het Duitse militaire spergebied en de grensovergang was voorbereid.

Die overgang verliep niet vlot. Na urenlang wachten in het café werden Stevens en Payne Best door Klop telefonisch ingelicht, dat de Duitsers eindelijk gekomen waren en dat hij hen naar Zutphen zou brengen.

In plaats van de verwachte generaal, van wie een goede persoonsbeschrijving was gegeven, verschenen een kapitein Von Seidlitz en een luitenant Grosch. De beide Duitsers, als ook Fischer, waren zeer zenuwachtig en weigerden mee te gaan naar Amsterdam, waar Stevens en Payne Best de bespreking hadden willen voeren. De beide Duitsers beweerden dat zij vóór acht uur 's avonds weer in Duitsland terug moesten zijn.

In het Zutphense café hadden de beide Engelsen door hun langdurige aanwezigheid reeds te zeer de aandacht getrokken, om daar nog een vertrouwelijk gesprek met Duitsers te kunnen voeren. Daarom reed men naar een dorpje in de omgeving. Maar ook daar bleek men te veel op te vallen. Payne Best maakte daarop telefonisch een afspraak met vrienden in Arnhem, om in hun huis een ontmoeting te hebben, hetgeen werd toegestaan. Bij dit onderhoud wisten de Duitsers niets anders te vertellen, dan dat zij tot een oppositiegroep behoorden en dat hun chef niet gekomen was, omdat hij bang was aan de grens te zullen worden tegen gehouden. Daarom waren zij gestuurd om de zaak te verkennen. Aangezien verder overleg geen enkele zin had, werd Klop verzocht de Duitsers weer naar de grens te begeleiden. Fischer zou zich zo ziek hebben gevoeld, dat hij van Arnhem met de trein naar huis (Den Haag) terug keerde.

Volgens Payne Best zou de bespreking in Arnhem nog maar nauwelijks zijn begonnen, toen het huis reeds omsingeld was door de politie. Militairen in het dorpje zouden de zaak niet hebben vertrouwd en het Algemeen Hoofdkwartier hebben

gewaarschuwd, dat de Arnhemse politie had ingelicht. Klop zou met de politie zijn meegegaan en de zaak hebben weten te sussen. Over een dergelijk incident is in geen enkele der overige verklaringen melding gemaakt en mogelijk heeft het alleen gediend om een voordracht van Payne Best voor de S.B.C. iets meer ^{het} cachet van een spionage-avontuur te geven.

Volgens Fischer zou tijdens de bespreking het door Stevens van Lord Halifax ontvangen telegram zijn genoemd.

Pas de volgende dag zou Fischer aan Stevens en Payne Best hebben medegedeeld, dat de luitenant Grosch een hem onbekende figuur was. Hij zou dit niet eerder hebben gezegd, omdat hij het nuttig oordeelde, dat eerst een gesprek werd gevoerd.

Wie en wat zijn kapitein Von Seidlitz en luitenant Grosch ?

Het verloop van het contact met de Britse dienst werd regelmatig aan Heijdrich gemeld. Mogelijk in overleg met deze werden voor het voeren van de bespreking in Nederland twee ambtenaren van Amt VI van het R.S.H.A. aangewezen, t.w. Von Salisch (alias Von Seidlitz) en Christensen (alias Grosch). Zij zouden zich tegenover de Engelsen voordoen als vertegenwoordigers van een oppositionele officiersgroep.

Door Knochen zijn beiden op de ontmoetingsdag (19 oktober) naar de grens gebracht, waar door hem de toegang naar de grens werd verzorgd. Op Nederlands gebied had Knochen Fischer zien staan, in afwachting van de komst der Duitsers.

Na terugkeer hadden 'Von Seidlitz' en 'Grosch' gereporteerd over de goede ontvangst en over de in Arnhem gevoerde besprekingen, waarin van beide zijden de wens voor een spoedige beëindiging van de oorlog kenbaar was gemaakt. Ook zouden de Engelsen hebben verlangd op een volgende, in Den Haag te houden bespreking, een hoger officier te zien verschijnen.

Klop rapporteert aan Van Oorschoot

Klop lichtte (vluchtig en mondeling) zijn chef Van Oorschoot in over het verloop van de bespreking, slechts vredesonderhandelingen, en vertelde van mening te zijn dat men nog maar weinig was opgeschoten.

Van Oorschoot oordeelde de Duitse delegatie of zeer onbetekenend of zeer gevaarlijk, weshalve hij de zaak wilde stop zetten. Op verzoek van Klop gaf Van Oorschoot hem toestemming voor nog één bespreking, omdat dan de Duitse generaal werd verwacht. Daarna moest de zaak uit zijn.

30 oktober: ontmoeting te Den Haag

Op de telegrafisch door Fischer oversengeko-

men datum, 30 oktober, haalde Klop de Duitsers in Binxperlo af. Stevens en Payne Best wachtten in Den Haag hun komst af. Na lang wachten arriveerde het gezelschap in de woning van Payne Best, waar Klop aan Stevens en Payne Best vertelde, dat de drie door hem meegebrachte Duitsers hadden geprobeerd illegaal, dwars door een bos, de grens te passeren, maar daarbij waren aangehouden, naar de grenspost gebracht en daar gefouilleerd. Hij (Klop) zou van die gelegenheid hebben gebruik gemaakt om hun papieren in te zien, die in orde waren gebleken. (Mogelijk is dit ook door Best slechts ter versiering van zijn B.B.C.-verhaal opgenomen)

De drie Duitsers waren: de reeds bekende luitenant Grosch (van de eerste ontmoeting), een kolonel Martini en een majoor Schemmel. De laatste was kennelijk de leider. Hij gaf een helder en overtuigend beeld van de situatie in Duitsland. De zware verliezen aan mensen en materiaal in de Poolse campagne en de militaire en economische situatie maakten het een gebiedende eis, dat de oorlog snel werd beëindigd. Aangezien Hitler niet wilde luisteren naar zijn generale staf, was het noodzakelijk hem ter zijde te schuiven, niet te doden, aangezien dit een chaos zou veroorzaken. Maar vóór dat iets zou worden gedaan moest men zekerheid hebben, dat Engeland en Frankrijk een eerlijke en rechtvaardige vrede zouden verzekeren.

Na afloop van de bespreking werd daarvan een protocol opgemaakt, dat Stevens en Payne Best aan hun superieuren zouden doorzenden. Zelf konden zij, als tussen-personen, niets beloven.

Voor verdere contact-mogelijkheid kregen de Duitsers een radio-zendapparaat mee.

Zoals zijn opdracht was, nam Klop niet aan het gesprek deel. Hij had zodoende alle gelegenheid de Duitsers steeds goed te observeren. Hij had de indruk dat zij bona fide waren en dat de zaak er hoopvol uit zag.

Identiteit 'majoor Schemmel' en 'kolonel Martini'

Begin oktober 1939 moest Walter Schellenberg (geboren 1910), belast met de spionage-afweer in het Roergebied, over zijn werk rapporteren aan Heijdrich te Berlijn. Bij die ontmoeting zou ook worden besproken wanneer Schellenberg zijn nieuwe functie, de leiding van de R.S.H.A.-afdeling voor de spionage-afweer in Berlijn, zou aanvangen.

Het voornaamste punt van die bespreking werd echter de opdracht van Heijdrich, zich te belasten met de verdere onderhandelingen met de Engelse Intelligence officieren. Schellenberg kreeg, op zijn eigen voorstel, toestemming om zelf naar Den Haag te gaan, om die officieren te ontmoeten. Hij moest zich daarbij uitgeven als adjudant van een hoger officier, met grotere bevoegdheden dan de vorige afgevaardigden.

Om hem te vergezellen koos hij één van zijn beste vrienden, professor De Chrinis, hoofd van de psychiatrische kliniek van het Charité-ziekenhuis te Berlijn en overste-arts bij de Wehrmacht. Als schuilnamen kozen zij de namen Schemmel (Schellenberg) en Martini (De Chrinis).

W. SCHELLENBERG

De schuilnaam Schemmel was niet willekeurig gekozen. Er bestond werkelijk een officier, Schaemmel genaamd, die als kapitein diende bij de transport-afdeling van het Oberkommando van de Wehrmacht.

Mocht eventueel navraag naar de identiteit van de onderhandelaar Schemmel worden gedaan, dan zou men op de naam Schaemmel stuiten en behoefde de zaak dus niet 'stuk te lopen'. Bovendien had Schellenberg nog de voorzorgsmaatregel getroffen, dat de echte Schaemmel gedurende de periode dat de onderhandelingen zouden duren, op een langdurige dienstreis in het oosten (van Oost-Europa of Oost-Europa ?) werd gezonden.

Bovendien stelde Schellenberg zich nauwkeurig op de hoogte van alle bijzonderheden over Schaemmel, zoals achtergrond, manier van lopen, gedrag en verschijning. Aangezien Schaemmel altijd een monocle droeg, deed Schellenberg dit eveneens. Wat dit laatste betreft paste hij extra goed bij Payne Best, die eveneens altijd een oogglas droeg.

Max de Chrinis, veel ouder dan Schellenberg, was reeds jaren met hem bevriend. Hij was geboren in Graz (Oostenrijk) en zijn nóg lichte accent, samen met zijn elegante, beschaafde verschijning, maakte hem naar de mening van Schellenberg, uitermate geschikt om de hem toegedachte rol van rechterhand van de leider van de oppositiegroep te vervullen.

Schellenberg werd door Knochen, tot dan toe de 'Sach-bearbeiter', ingelicht over alle bijzonderheden.

De opdracht om de leiding van deze zaak in handen te nemen, moest tevens dienen om zijn bekwaamheid voor de hem toegedachte leiding van de spionage-afweer aan te tonen.

Travaglio keert zijn jasje om

Toen Travaglio na zijn arrestatie werd beschuldigd van landverraad, bleek hij bereid tot volledige medewerking aan Amt VI. Hij gaf daarop aan Schellenberg een eigenhandig geschreven brief

mee, bestemd voor de Engelse gesprekpartners, waarin hij vermeldde, wegens ziekte niet zelf te kunnen komen; voorts dat hij door de Gestapo in het oog werd gehouden en daarom opdracht had gegeven aan drie hem ondergeschikten de besprekingen voort te zetten.

In het verhoor van Schellenberg wordt over een dergelijk schrijven niet gerept. In de memoires van Schellenberg is daarover evenmin iets te vinden.

Intermediair Fischer overbodig geworden

De bijeenkomst van 30 oktober vond plaats buiten aanwezigheid van Fischer. Pas na afloop van de bespreking werd hij uitgenodigd zich bij het gezelschap te voegen, maar toen werd niet meer over het onderhandelde gesproken. Wegens ziekte bleef hij verder geheel buiten de zaak. Hij hoorde niets meer over het verdere verloop. Er is geen enkele aanwijzing dat men aldus gehandeld zou hebben als gevolg van enig geruzen wantrouwen te zijnen oprechte.

Venlo als ontmoetingsplaats

Stevens en Payne Best zouden uit Londen opdracht hebben gekregen de zaak verder door te zetten, maar met de beperking de Duitsers geen enkel schriftelijk stuk te overhandigen. Het overleg kon dan ook voor een groot deel per radio geschieden en - alweer volgens Payne Best - werkte dit radio-contact goed en werden dagelijkse berichten uitgewisseld. Wat Payne Best niet wist, was, dat het Engelse toestel, opgesteld in het R.S.H. A.-gebouw te Berlijn, niet tot tevredenheid van de Duitsers werkte en dat zij het daarom vervangen hadden door een eigen apparaat, waarmede wel goed verbinding werd verkregen.

Langs die weg werden ook datum en plaats voor de volgende ontmoeting afgesproken: 7 november in Venlo. Stevens en Payne Best wensten als ontmoetingsplaats een hotel aldaar, maar op aandringen van Klop, die van de grenspoort waar hij de Duitsers had opgewacht, opbelde, stonden zij er, zij het met tegenzin, mede in de Duitsers te ontmoeten in het café Backus, gelegen in het z.g. niemandsland, het terrein tussen het Nederlandse douane-kantoor en de grens. Volgens Klop was het daar veel rustiger, zonder enig gevaar en nog ruim genoeg binnen de Nederlandse grens gelegen, ongeveer op 150 meter afstand van de Nederlandse tolboom. (Over die afstand bestaat geen eenstemmigheid; zelfs wordt een afstand van slechts 5 meter genoemd.)

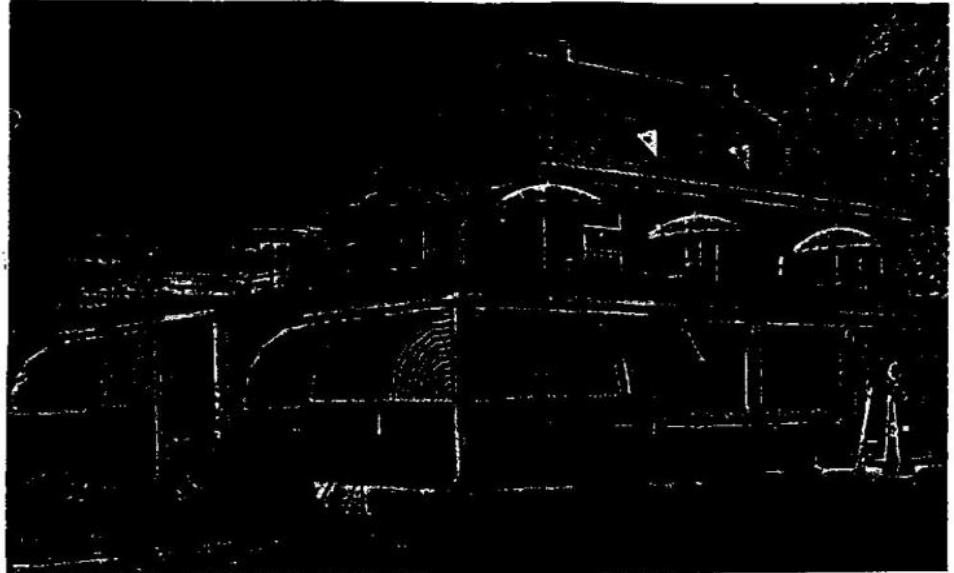
Bespreking van 7 november 1939

Op 7 november zagen Stevens, Payne Best en 'de Engelse luitenant Copper' (Klop) in café

Backus de Duitse Scheemel (Schellenberg) en Grosch (Christensen) terug.

Stevens en Payne Best deden mededeling van het uit Londen ontvangen antwoord op hun berichten. De inhoud daarvan schijnt de Duitse iets

Café BACKUS

teleurgesteld te hebben. Zij zouden hun superieuren hiermede in kennis stellen. Hun chef zou graag zelf gekomen zijn en had de Engelsen gaarne willen ontmoeten, te meer omdat hij hun belangrijke documenten in bewaring had willen geven. Hij was echter niet in de gelegenheid geweest zich die dag daarvoor vrij te maken.

Voorgesteld werd, dat men elkaar de volgende dag, op hetzelfde uur en dezelfde plaats weer zou ontmoeten. Dan zou ook de Duitse generaal beëlist aanwezig zijn. Stevens en Payne Best stonden hiermede in.

Schellenberg heeft achteraf verklaard, dat hij het spel steeds door wilde blijven spelen, omdat hij bij elke ontmoeting bijzonderheden vernam over de Engelse spionage-activiteit in Duitsland.

Ontmoeting van 8 november 1939

Alvorens die dag naar café Backus te gaan, verzocht Klop voor alle zekerheid aan de marechaussee een gewapende macht te sturen voor toezicht in de omgeving, niet omdat men Scheemel niet vertrouwde, maar met het oog op de mogelijkheid dat de Gestapo hem in het oog hield en mogelijk zou proberen hem te arresteren. De afgelegen plaats bood daartoe alle gelegenheid.

Op het afgesproken uur verscheen alleen Schellenberg. Als reden dat de generaal niet

was verschenen gaf hij op, dat dit een gevolg was van de oproep die die ochtend was uitgegaan van Koningin Wilhelmina en Koning Leopold van België om vredesonderhandelingen te openen. (Dit slaat op het telegram van 7 november 1939 aan beide genoemden aan de staatshoofden van Engeland, Frankrijk en Duitsland.)

Uit Schellenberg's memoires blijkt, dat deze handeling hem een welkome uitvlucht bood. Hij wist niet meer welk verhaal hij de Engelsen op de mouw zou moeten spelden om opnieuw het niet-verschijnen van de oppositie-leider, de Duitse generaal, te verklaren. Toen hij 's morgens in de couranten over het Nederlands-Belgische aanbod las, besloot hij onmiddellijk dit gebeuren als excuus te hanteren en de Engelsen mede te delen, dat de oppositie-groep besloten had af te wachten hoe Hitler op het gedane voorstel zou reageren. Hitler had nl., aldus Schellenberg tegen Stevens en Payne Best, naar aanleiding van de gedane oproep een grote bijeenkomst belegd, waaraan zijn chef, de generaal, verplicht was geweest deel te nemen.

Zijn vraag was nu of Stevens en Payne Best niet de volgende dag terug zouden kunnen komen. De plannen die de oppositie ten aanzien van Hitler voorbereide zouden op Zaterdag, de 11e november, dus drie dagen later, ten uitvoer komen. De ontmoetingsdatum was Woensdag, de 8e, dus zou Donderdag, de 9e, de laatste kans zijn voor een bespreking. Alweer met tegenzin stonden Stevens en Payne Best hiermede in.

Hier bestaat enige onzekerheid, die ook door het onderzoek van de Parlementaire Enquête Commissie niet geheel is weggenomen.

Waerop deelde Payne Best toen hij sprak van "the attempt against Hitler was to take place on Saturday" ? Er was nog in het geheel geen sprake geweest van een aanslag op Hitler. Dit zou bovendien geheel in strijd zijn geweest met de bewering dat men slechts onderhandelde over het tot stand brengen van vredes-onderhandelingen.

In de eerste week van november 1939 liepen ook hardnekkige geruchten, dat Hitler tegen 12 november ons land wilde binnenvallen. De bewering dat een bijeenkomst op 9 november de laatste mogelijkheid voor contact met de 'Oppositie' zou zijn, kan evengoed gebaseerd zijn op de mogelijkheid van een inval op 12 november, waardoor de termijn om vredes-onderhandelingen te beginnen wel heel sterk werd begrensd.

Onvoorzien gebaartenis

In de nacht van 8 op 9 november vond in de Bürgerbraukeller te München de bekende aanslag op Hitler plaats.

Bijzondere (nog voorlopige) opdracht aan de S.D.

Op een niet duidelijk vast te stellen tijdstip, dat evenwel gelegen moet zijn ná 5 november, werd door Heijdrich beslist, dat het spel niet langer gespeeld zou worden, omdat het toch niet tot enig resultaat kon leiden.

Er werd een voorlopige opdracht gegeven, dat de Engelsen bij een volgende bespreking moesten worden gegrepen. Daartoe werd in Berlijn een speciaal S.S.-commando aangewezen, dat onder leiding zou staan van Sturmbannführer Naujocks.

Op 7 november werden te Berlijn de mogelijkheden van een ontvoering gesproken, waarna door Knochen, Schellenberg, de inmiddels ingelichte Leiter van de Staatspolizeileitstelle te Düsseldorf, Hasselbacher, en Grothe, Gestapo-functionaris te Berlijn, de situatie aan de grensovergang bij Venlo in ogenschouw is genomen.

Definitieve ontvoeringsopdracht van Himmler

Op 9 november kreeg Schellenberg 's morgens vroeg telefonisch opdracht van Himmler persoonlijk, de Engelse officieren door een speciaal militair commando te laten arresteren, zo mogelijk op Duits, maar desnoods zelfs op Nederlands territorium. In elk geval moesten zij levend in Duitsland worden gebracht.

Himmler deelde verder nog mede, dat in de voorgaande nacht een aanslag op Hitler was gepleegd en dat naar zijn mening de Engelse geheime dienst, mogelijk zelfs wel de onderhandelaars Stevens en Payne Best, daarachter zat.

Schellenberg besprak daarop deze opdracht met Naujocks, die het bevel voerde over het speciaal aangewezen, tien man sterke S.S.-commando. Naujocks verzekerde Schellenberg, dat hij rustig de grens over kon gaan, dat hij voor alles zou zorgen en dat Schellenberg niets zou overkomen.

Klop schakelt G.S. III C in

Voor de aanvang van de autotocht naar Venlo op 9 november bracht Klop een bezoek aan generaal Koot, hoofd G.S. III C (Censuur en cryptografische dienst). Hij lichtte Koot in over de ontmoeting die die dag zou plaats hebben en over zijn verwachting dat de Duitse officieren radiografisch hun opdrachtgevers zouden inlichten. Klop wist de golfrequentie die daarbij zou worden gebruikt en kende ook de code. Deze was door Stevens en Payne Best aan de Duitsers verstrekt.

(Koot heeft later verklaard die dag geen enkel bericht met betrekking tot deze zaak te hebben opgevangen.)

DERDE BEDRIJF

9 NOVEMBER 1939

Laatste ontmoeting

Zo ging Schellenberg op 9 november 1939 de grens over naar het café Backus, om daar de komst van de Engelsen af te wachten.

Stevens, Payne Best en Klop waren dit maal in gezelschap van de chauffeur van Payne Best, de Haagse garage-houder J.F. Lemmens.

J.F. LEMMENS

Op weg naar de ontmoetingsplaats verzocht Klop een de marechaussee kazerne opnieuw om een patrouille ter plaatse een oogje in het zeil te doen houden. De komst van deze patrouille, die per rijwiel naar de omgeving van het café zou gaan, werd niet afgewacht. Per auto reed men vooruit.

Over hetgeen dan volgt lopen de diverse verklaringen uiteen.

Bij de nadering van het café zagen de Engelsen en Klop 'Schemmel' in de veranda van het café staan. Mogelijk heeft hij, door het opsteken van een arm, een of ander teken gegeven. Een dergelijk gebaar is zowel door Payne Best als door Lemmens gezien. Payne Best verklaarde daaruit begrepen te hebben, dat 'Schemmel' wilde aangeven dat de verwachte generaal in het café was.

Onmiddellijk nadat de auto van de weg af het parkeerterrein naast het café was opgereden, kwam een Duitse auto door de op andere dagen steeds gesloten, maar die dag geopende tolboom gereden, tot tegen de Nederlandse auto. Op de Duitse auto bevonden zich diverse personen, sommige in uniform, andere in civiel, benevens een mitrailleur. Zonder enige waarneembare aanleiding begon men van de Duitse auto te schieten. Klop sprong uit de auto, trok zijn pistool en schoot terug, kennelijk richtend op de autobestuurder. De voorruit van de Duitse auto werd versplinterd. Direct daarop werd op Klop geschoten, die in het hoofd werd getroffen en neerviel.

Payne Best, Stevens en Lemmens waren volkomen verrast en werden door de Duitsers gecommandeerd de handen omhoog te houden en in de Duitse auto te stappen. Het lichaam van Klop werd in de Nederlandse auto gemeten, waarop beide auto's

keerden; de grens overgingen en daarna naar Dusseldorf werden gereden. Schellenberg reed in zijn eigen auto daarheen.

Rapport bij de S.D. Dusseldorf

Op het bureau van Hasselbacher werd door het commando gerapporteerd, dat de overval was gelukt, dat twee Engelsen levend in Duitse handen waren gevallen, dat de Engelsman Copper geen Engelsman was, maar een officier van de Nederlandse Generale Staf, zoals uit de op hem bevonden papieren was gebleken en dat de Nederlandse grenspolitie niet tussenbeide was gekomen.

(Alles was zo snel in zijn werk gegaan, dat de voor toezicht aangevraagde grenspatrouille pas ter plaatse arriveerde toen de overval reeds volledig voltrokken was.)

Het lot van de ontvoerden

Onder de persoonlijke papieren van Schellenberg, na de oorlog gevonden, bevonden zich diverse medische verklaringen met betrekking tot Klop. Daarbij was o.m. een verslag van bevindingen van Hauptsturmführer Dr. Jung, medicus van het Hoofdbureau van de Staatspolizei te Dusseldorf, die de expeditie naar de grens heeft meegemaakt. Daarin verklaarde hij over de bij Klop geconstateerde verwondingen, zijn behandeling van de patient, zijn overbrenging van het hoofdbureau naar het Evangelisch Ziekenhuis te Dusseldorf en zijn overlijden aldaar enkele minuten na aankomst.

De verklaring van Dr. Behrends van het Evangelisch Ziekenhuis stemt daarmee geheel overeen.

Behrends heeft later opdracht gekregen geen overlijdensacte op te maken; Wel maakte hij een notitie in tweevoud, waarvan hij er één in het kaartstelsel van het ziekenhuis opberg. In december 1939 kreeg hij van Schellenberg te Berlijn opdracht om in Dusseldorf die aantekening te gaan verzijderen.

Daarnaast zijn verklaringen van beide geneesheren gevonden die met hun eerste verklaringen volkomen in strijd zijn. Daarin werd gezegd, dat de hoofdwond niet fataal, een schouderwond wel fataal werd geacht. Deze verklaringen zijn in opdracht geschreven.

Deze valse medische verklaringen van beide moesten kennelijk de weg banen voor een valse gebleken verklaring van Hasselbacher, die moest doorgaan voor een verhoor van Klop, dat vlak voor diens overlijden zou zijn afgenomen. Dit stuk kan worden beschouwd als te moeten dienen als een rechtvaardiging voor het optreden van Schellenberg en voor het Duitse ingrijpen. Onder

die verklaring van Hasselbacher staat de handtekening van Klop, hoewel het stuk werd opge maakt 29 dagen na diens dood.

Uit verder aangetroffen documenten is gebleken, dat het lijk van Klop is gebalsemd door professor Huebschmann, een wie men had gezegd, dat het het lijk was van de communist Thomas Kemp en dat het gebalsemd moest worden, omdat het nodig was voor de veroordeling van andere verdachten in een belangrijke verraadzaak die te Berlijn in behandeling was.

Tot 29 december 1939 is het gebalsemd lijk bewaard in het Gemeentelijk Ziekenhuis. Op die dag is het overgebracht naar het Hoofdbureau en geplaatst in een cel, waarvan alleen Hasselbacher de sleutel had. In een in eigen beheer van het hoofdbureau gemaakte doorkist is het lijk daarop, na kantoortijd, weggehaald door leden van het commando dat de overval op 9 november heeft uitgevoerd. Zij moesten met betrekking tot dit transport een eed van geheimhouding afleggen. Daarna is het lijk spoorloos verdwenen.

In de correspondentie hierover tussen Schellenberg en Hasselbacher wordt openlijk over vervalsing gesproken.

Stevens en Payne Best zijn in Duitsland in bewaring gebleven tot de Duitse capitulatie. Na 5 mei 1945 zijn zij naar Engeland teruggekeerd.

De chauffeur Lemmens is tot 10 december 1939 te Berlijn in bewaring geweest, op die datum overgebracht naar Oranienburg en op 2 oktober 1940 onder geleide naar Nederland gereisd en daar vrijgelaten. Hem werd geheimhouding opgelegd.

Fischerin Schatzhaft

Aangezien de Duitsers moesten aannemen, dat Nederlandse instanties bekend waren met de relatie tussen Stevens-Payne Best en Fischer, was het, na de arrestatie van de beide Engelsen, noodzakelijk hun agent in veiligheid te brengen. Deze motivering werd door Fischer begrijpelijkerwijze niet aangevoerd bij zijn verklaring over zijn terugkeer naar Duitsland.

Hij beweerde op 9 november thuis een telegram te hebben ontvangen, niet ondertekend en afgezonden in Nederland, waarin hem werd gezegd onmiddellijk naar Emmerich te komen. Hij telegraferde naar Berlijn dat hij wegens ziekte niet kon reizen. De volgende dag, 10 november 1939, ontving hij een telegram uit Berlijn, met de mededeling dat hij beslist Zaterdag, 11 november, in Emmerich moest zijn. Hij heeft aan die opdracht voldaan, na - zoals hij beweerd heeft - eerst getracht te hebben Payne Best te bereiken en toen deze onbereikbaar bleek, hem schriftelijk te hebben ingelicht over de ontvangen opdracht.

Op 11 november werd hij in Emmerich opgewacht door een man in burger, die samen met hem met de nachttrein naar Berlijn reisde. In de Wilhelmstrasse aldaar werd hij ontvangen door Knochen en Christensen. Van het gebeuren in Venlo wist hij toen nog niet af. In de dagbladen die hem daar ter lezing werden verstrekt las hij het verhaal over de overval en herkende hij de bij het verslag afgedrukte foto's als van Stevens en Payne Best.

Schellenberg, die hij daar later eveneens ontmoette, was toen gekleed in S.S.-uniform.

Fischer zou verschillende malen zijn verhoord en bleef tot einde april 1940 aldaar in bewaring. Vermoedelijk is zijn in vrijheid stelling pas gebeurd na de inval van 10 mei 1940 in ons land, toen voor hem en voor de Gestapo geen kwaad meer te duchten was.

Beloning van de Führer.

Schellenberg, Naujocks en nog een derde man zijn, op voordracht van Himmler, door de Führer persoonlijk onderscheiden met het IJzeren Kruis.

Himmler's motivering hiervoor bevatte de vermelding:

"deze mannen hadden de opdracht bestaande inlichtingenverbindingen zodanig te gebruiken, dat het bewijs kon worden geleverd van een voortgezette schending van de Nederlandse neutraliteit, ten gunste van Engeland. Deze moeilijke opgave is door de leiders en de mannen met volledig resultaat en met inzet van hun gehele persoonlijkheid volbracht."

Door alle rechtstreekse bij het incident betrokken geweest zijnde Duitsers is steeds ontkend dat de bedoeling was het bewijs te leveren van een schending van de neutraliteit door Nederlandse instanties. De opzet was uitsluitend, om door het contact met de Engelsen, wetenschap en inzicht te verkrijgen over de Britse spionage-activiteit in Duitsland en over de contacten in Duitsland waarover de Engelsen beschikten.

Mogelijk is, op hoog niveau en buiten voorkennis van de ondergeschikten, wel hoofdmotief van het incident geweest, de beweerde schending te bewijzen.

Bij het Memorandum dat de Duitse regering op 10 mei 1940 aan onze gezant te Berlijn overhandigde (de formele oorlogsverklaring), was een bijlage gevoegd waarin het Venlo-incident zeer uitvoerig was uiteengezet, om de Nederlandse neutraliteits-schending duidelijk te doen blijken. (Voor die bijlage: zie hoofdstuk XII)

EPILOOG

Generaal Van Dorschet heeft alleen kennis gedragen van de ontmoeting in Arnhem en van de laatste ontmoeting (9 november) in Venlo. Klop heeft hem over andere ontmoetingen nimmer rapport uitgebracht.

Van Dorschet noemt dit onverklaarbaar, tenzij men aanneemt, dat andere, boven hem staande autoriteiten hem (Klop) hebben opgedragen met de zaak door te gaan, ongeacht het uitdrukkelijk verbod van Van Dorschet. Dat zou betekenen dat Klop hem dan ook niets moest rapporteren.

Dat men hem als 'zondenbok' voor het geval Venlo 'de woestijn in heeft gezonden', heeft hij "blijmoedig aanvaard", omdat zijn conscientie hem niets verweet.

Van Dorschet heeft te voren nimmer geweten dat Payne Best een agent was van de Britse Intelligence Service.

Van Dorschet, generaal Roelofsen, generaal Reijnders en generaal Fabius hebben verklaard alleen te weten van besprekingen om tot vredesonderhandelingen te komen.

Indien er sprake was geweest van het voorbereiden van een omwentelingspoging zou naar hun mening de grens van onze neutraliteit zijn overschreden.

Schellenberg heeft te dien aanzien nog verklaard, dat naar zijn mening het voorbereiden van vredesonderhandelingen gelijk stond met plannen tot omverwerping van het Hitler-regime.

Geen enkel lid van de Nederlandse regering was over deze besprekingen ingelicht. Zij allen hebben pas iets daarover gehoord na het incident.

Omdat de overvallers in burger gekleed waren (hetgeen uit de later bekend geworden gegevens niet voor allen het geval is gebleken te zijn) is aanvankelijk de Duitse regering door de Nederlandse niet aansprakelijk gesteld en werd slechts verzocht een onderzoek in te stellen.

Toen de Duitse persdienst daarna echter meldde dat de overval was geschied door Duitse organen, is nog diezelfde dag door onze regering geprotesteerd en om opheldering verzocht. Ondanks herhaalde rappels is de Duitse regering steeds in gebreke gebleven hierop te antwoorden.

Hitler en Himmler zouden de bedoeling hebben gehad over dit incident in Duitsland een groot show-proces te laten voeren. Op aanraden van Schellenberg zou daarvan zijn afgezien.

Voor zijn vertrek uit Den Haag op 9 november, las Payne Best in de ochtendbladen over de aanslag op Hitler in München. Hij vroeg zich af of

deze aanslag het werk was geweest van de oppositiegroep waarmee hij deucht in verbinding te staan.

Schellenberg heeft verklaard, dat de latere verhoren van de beide Engelsen geen enkel verband hebben aangetoond tussen hun activiteit en deze aanslag.

De rol van de directeur van Hotel Paulez te Den Haag is niet opgehelderd. Dezezijde wordt gedacht aan de mogelijkheid dat hij bepaalde diensten verleende aan Payne Best en dat Fischer over hem onvoldoende duidelijke mededelingen heeft gedaan. Deze veronderstelling past in de verklaring over de serate ontmoeting van Payne Best met Fischer.

Ten aanzien van de ontmoeting van 19 oktober 1939 is door Payne Best verondersteld, dat 'majoor Solas' onder verdenking was geraakt en dat door hem de Gestapo op het spoor van zijn medelichtigen is gekomen.

Nadat de ontmoeting in Dinxperlo was gearrangeerd, zouden de mannen die de bespreking zouden voeren, zijn gevangen genomen en zijn vervangen door Gestapo-figuren. Toen Fischer aan de grens alleen op 'zijn vrienden' wachtte (Klop was bij het douanekantoor achter gebleven), zouden in hun plaats twee Gestapo-officieren zijn verschenen, die hem (Fischer) vertelden, dat alles over de lopende zaak hun bekend was, dat Fischer's vrouw en zijn twee zoons gearresteerd en naar Dachau gebracht waren. Fischer zou hierop zijn gewicht en de verste medewerking hebben toegezegd en de twee officieren als 'zijn vrienden' hebben voorgesteld. Hieruit verklaarde Payne Best ook het zenuwachtig optreden van Fischer.

Het 'spel' is door de Duitsers gereffineerd gespeeld.

Stevens en Payne Best hebben zich in deze aangelegenheid verre hun minderen getoond.

Stevens had de naam een zeer bekwame inlichtingen-officier te zijn, die in verschillende delen van het Britse Commonweath zijn sporen als zodenig verdiend had. Tijdens de diverse besprekingen schijnt hij daarover nogal 'dik' te hebben gedaan.

Persoonlijk heb ik Stevens in die tijd niet ontmoet (ik was toen gemobiliseerd), maar na bestudering van het Venlo-incident ben ik geneigd waarde toe te kennen aan de kwalificatie, door één der toenmalige G.S. III-officieren aan Stevens toegekend, t.w.: "een aardige man, maar een loebol".

Littreksel van enkele verhoren van
Dr. FRANZ FISCHER, jurist,
geboren 29 augustus 1886 te Ulm,
Gehoord op 27 en 28 september 1948

Vluchtte op 3 januari 1936 wegens illegaal werk, uit Duitsland, naar Zwitserland. Verzoek om uitlevering naar Duitsland. Door Zwitsers afgewezen. Moest daarna wel Zwitserland verlaten. Midden juni 1935 naar Parijs. Woonde daar tot einde juni 1938. Kende reeds jarenlang Dr. Karl Spiecker bij naam, paracheef van de Rijkeregering onder de rijkskanseliers Marx en Wirth, die reeds in 1933 Duitsland had verlaten. Op aandringen van Emil Ludwig heeft Fischer onmiddellijk na aankomst in Parijs Spiecker opgezocht. Spiecker werkte tegen de nazi's. Op zijn verzoek heeft Fischer zich belast met het maken van contact tussen Spiecker en de oppositie in het Duitse leger, gevormd door generaal Von Fritsch, diens stafchef Von Wietersheim en veldmaarschalk Von Rundstedt. Fischer kende deze mannen niet persoonlijk, maar slechts door zijn verbindingsman in Duitsland, majoor Wagner (omgekomen na de aanslag van 29 juli 1944).

In de zomer van 1936 werd Fischer door een hem onbekende Duitser, Boehme, naar Berlijn ontboden. In diens woning kreeg hij opdracht hem politiek op de hoogte te houden. Verdere ontmoetingen vonden plaats te Parijs en te Amsterdam. In Parijs ontving hij op het Duitse consulaat enkele malen geld, dat naar hij zonnen, van Boehme afkomstig was. Dat gebeurde later ook in Holland.

Een tweede verbindingsman was, kort voor januari 1938, de luchtmacht-majoor Hans Travaglio, met wie hij einde 1937 van Parijs uit in relatie was gekomen. Hij bracht Spiecker in contact met Travaglio, die daarna in januari 1938 in Amsterdam hun eerste ontmoeting hadden. Die verbinding is blijven bestaan. Ook enkele andere figuren waren daarbij ingeschakeld (Dibitsch, Kühner, Strauss).

In verband met het bezoek van het Engelse koningspaar aan Parijs in juni 1938 werden alle emigranten gecontroleerd en moest Fischer Parijs verlaten. Hij kwam naar Amsterdam en woonde daar tot voorjaar 1939 in het Eden Hotel aan de Warmoesstraat. Daarna woonde hij bij zijn eveneens uit Duitsland geëmigreerde Duitse vriend Paul Schreiber aan de Obrechtstraat 446 te Den Haag.

Op 8 of 9 november 1938 kreeg hij in Hotel Eden bezoek van een Duitser, naam onbekend, die beweerde namens Boehme of Knochen te komen. Na een politiek gesprek verklaarde Fischer zich bereid naar Berlijn te komen, zoals hem werd gevraagd. Die Duitser kwam op 11 november 1938 terug en vertelde, dat Fischer op 12 november 1938 in Hotel Excelsior in Berlijn werd verwacht. Ging daarheen. Wordt door twee mannen over politieke situatie ondervraagd. Op 14 november 1938 terug

naar Amsterdam. Een van de drie Duitsers heeft gezegd van de S.D. te zijn, noch hem gevraagd voor hen te werken. Reis- en verblijfkosten naar en in Berlijn werden hem vergoed.

Meerdere van de door Fischer genoemde personen hebben van alles geprobeerd om de annexatie van Tsjecho Slowakije te verhinderen. Na de intocht in dat land werd afgesproken, dat Travaglio, wanneer er van de zijde van Hitler oorlogsgevaar zou dreigen, een telegram aan Fischer zou sturen met de woorden "sofort Zimmer bestellen". Zijn telegram ontving hij op 27 augustus 1939. Hij gaf dit aan Strauss. Tevens telegraferde hij daarover aan een relatie in Londen, Mr. Wickham Steed, van wie hij wist dat deze relatie onderhield met officiële instanties. Op 30 augustus 1939 werd hij opgebeld uit Londen en werd hem medegedeeld, dat hij verdere inlichtingen zou ontvangen van een pharmaceutische firma in den Haag. De volgende dag werd hij telefonisch verzocht de firma Pharmisan in Den Haag te bezoeken. Daar werd hij ontvangen door een man die zich voorstelde als Payne Best. Op diens verzoek zette hij de politieke situatie van die dagen uiteen. Best verzocht hem, hem zo snel mogelijk in verbinding te brengen met Travaglio. Best vertelde niet, dat hij tot de Britse geheime dienst behoorde. Fischer meende dat hij van Buitenlandse Zaken was.

Fischer liet Travaglio via een dekadres weten zo gauw mogelijk naar Holland te komen, op verzoek van Best naar Venlo, waar hij een kamer had gereserveerd in Hotel Wilhelmina. Ongeveer begin tweede helft september zou daar een ontmoeting Best-Travaglio zijn geweest. Fischer was daarbij niet aanwezig. Travaglio had bij aankomst in Venlo Fischer opgebeld, die hem daarop mededeelde naar Hotel Wilhelmina te gaan. Aan Best had hij een persoonsbeschrijving van Travaglio gegeven; uiterlijk van een weldoorvoede Franse abbé, met baaknuten. Later vertelde Best aan Fischer dat hij Travaglio gesproken had, niet wat hij besproken had en dat hij in blijvende verbinding met hem stond.

Einde september 1939 vroeg Best hem pogingen te doen, om - ter spoedige beëindiging van de oorlog - nog met andere kringen in Duitsland in contact te komen. Daartoe belde hij zeker Dr. Knochen te Berlijn aan diens woning op. Op diens opmerking dat de oorlog beëindigd moest worden, antwoordde Fischer dat, als men dit werkelijk wilde, er een mogelijkheid bestond om met invloedrijke Engelsen in contact te komen. Knochen zegde toe, dat daartoe geschikte personen naar Holland zouden komen. Fischer lichtte Best in, die liet weten de Duitsers naar Dinxperlo te laten komen. Er werd een Zondag in oktober afgesproken waarop zij in Dinxperlo zouden worden afgehaald.

Die Zondag gingen Fischer, Best, Stevens - met wie Fischer via Best had kennis gemaakt - en een kapitein Copper - die hij die dag voor het eerst zag - naar Zutphen. Best en Stevens bleven daar in een café; Copper en Fischer gingen naar Dinxperlo, waar zij na lang wachten twee Duitsers troffen, een ritmeester Von Seydewitz en een kapitein Grosch. Fischer veronderstelde dat zij in opdracht van Knochen kwamen. Hij wist toen nog niet dat Knochen een S.D.-man was. Ontdekte dit pas in 1940, tijdens gevangenschap. Hij had toen nog slechts "das instinctive Empfinden" dat hij op de een of andere manier tot de inlichtingendienst van Heijdrich behoorde, maar deed hiervan geen mededeling aan Best. Wist evenmin dat Von Seydewitz en Grosch tot de S.D. behoorden.

De vier mannen gingen terug naar Zutphen, waar Best en Stevens werden opgehaald en waarna naar Arnhem werd gereden, waar in een particulier huis besprekingen werden gehouden. Daarbij kwam nog een telegram ter sprake, dat Stevens van Lord Halifax had ontvangen. Londen wenste dat Hitler op de achtergrond zou worden gechoven, waarop van Duitse zijde werd geantwoord, dat zulks na de succesvolle oorlog in Polen zeer bezwaarlijk zou zijn en dat de bevolking daarvoor geen begrip zou hebben. Beide partijen zouden de bevoegde instanties inlichten, waarna verder overleg in Den Haag zou volgen. Fischer ging per trein terug, de anderen per auto.

De volgende morgen deelde Fischer aan Stevens en Best mee, dat de kapitein Grosch hem onbekend was. Hij had dat niet eerder verteld, omdat hij het nuttig oordeelde, dat men elkaar eerst eens zou hebben gesproken. Ongeveer twee weken later ontving Fischer een afgesproken telegram voor de volgende ontmoeting. Die was vermoedelijk op 30 oktober, op een maandag. Buiten voorkennis van Fischer werden die dag te Den Haag besprekingen gevoerd; hij werd pas na afloop daarvan uitgenodigd zich bij het gezelschap te voegen. Hij trof toen Stevens, Best, Copper en drie Duitsers, waarbij Grosch. Eén van de anderen werd voorgesteld als Schemmel, de tweede was een overste, naam onbekend. Over het onderhandelde werd niet gesproken. Wel hoorde Fischer dat Copper en de Duitsers elkaar in Dinxperlo hadden gemist en dat de Duitsers door de Nederlandse grensbewaking enkele uren waren vastgehouden.

Wegens ziekte bleef Fischer verder buiten de zaak. Hij hoorde niets meer over het verdere verloop.

Op 9 november 1939 kreeg hij thuis een telegram, niet ondertekend, in Holland verzonden, waarin hem werd gezegd onmiddellijk naar Emmerich te komen. Telegrafeerde naar Grosch in Berlijn, dat hij niet kon reizen. Kreeg 10 november telegram terug, vermoedelijk van Grosch, vermoedelijk

afgezonden te Berlijn, dat hij beslist Zaterdag, 11 november, in Emmerich moest zijn. Hij wilde Best inlichten, maar die was onbereikbaar. Berichtte hem schriftelijk over de ontvangen opdracht en dat hij na terugkeer zou rapporteren. Ging naar Emmerich, werd daar opgewacht door een man in burger, die per nachttrein met hem naar Berlijn reisde. Werd daar naar een gebouw in de Wilhelmstrasse gebracht en daar ontvangen door twee mannen, Dr. Knochen, en kapitein Grosch, die later bleek in werkelijkheid Christensen te heten. Wist toen nog niets van het gebeurde in Venlo. Lee daarover voor het eerst in hem daar ter lezing gegeven dagbladen, waarin afbeeldingen van Stevens en Best waren afgedrukt. Ontmoette daar ook Schemmel, die nu in S.S.-uniform gekleed was. Werd verschillende malen verhoord. Breef daar al die tijd in bewaring. Vermoedelijk einde april 1940 bij Knochen gebracht, die hem vertelde dat alles nu in orde was en dat hij weer aan het werk kon gaan. Mocht Duitsland niet verlaten. Werd in vrijheid gesteld. Vestigde zich in Berlijn.

Werkte na de inval in het westen weer in Parijs. Werd einde september 1940 op last van Knochen weer gearresteerd (waarschijnlijk ter zake van verduistering van geld in augustus 1940 bij het Kolenkommissariaat Parijs). Verbleef in verschillende gevangenissen. Stond in juli 1942 terecht t.z. verduistering (naar hij beweerde in verband met illegaal werk). Veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf en boete, onder aftrek. In oktober 1943 ontslagen. Hem werd geheimhouding opgelegd.

Fischer heeft pas achteraf gehoord dat Schemmel in feite Schellenberg heette.

Uittreksel uit de radio-rede door
Captain S. PAYNE BEST
voor de B.B.C. gehouden.

Reeds vóór het uitbreken van de oorlog in augustus 1939 stond ik in contact met de Duitse emigrant Franz Fischer. Deze had mij verteld, dat hij in contact stond met een majoor van de Duitse Luchtmacht Solms, die - wanneer Fischer werkelijk relaties onderhield met de Britse Intelligence Service - in staat en bereid was belangrijke inlichtingen te verstrekken. Hij weigerde inlichtingen aan Fischer zelf en wilde deze alleen geven aan een lid van de Britse dienst.

Via Fischer werd een afspraak gemaakt. Aanvankelijk zou dit in Amsterdam of Den Haag plaats vinden, maar Solms zou dit niet hebben kunnen doen, omdat hem slechts enkele uren ter beschikking stonden. Daarom werd een afspraak gemaakt voor een ontmoeting in Venlo, dicht bij de Duitse grens gelegen en in korte tijd bereikbaar.

Solms maakte op mij de indruk niet over belangrijke informatie te beschikken en leek meer een boodschappenjongen voor belangrijker personen op de achtergrond. Solms zelf verklaarde bij dit eerste onderhoud, dat hij niet veel kon vertellen, omdat hij eerst over die ontmoeting moest rapporteren aan zijn chef. De tweede ontmoeting zou een week later plaats vinden.

In dit tweede gesprek maakte hij een kalmer indruk en scheen hij nauwkeurige opdrachten te hebben. Hij vertelde dat er een grote samenzwering op touw was gezet om Hitler de macht te ontnemen. Daarbij zouden de hoogste legerofficieren zijn betrokken. Deze zouden rechtstreeks met mij willen onderhandelen. Om het contact te vergemakkelijken werd een wachtwoord afgesproken, waarmee die officieren zich zouden kunnen legitimeren. Op verzoek van Solms verzorgde ik, dat via de Duitse nieuwsuitzending van de B.B.C. een door Solms opgesteld bericht werd uitgezonden, om aan te tonen dat ik inderdaad tot de Britse geheime dienst behoorde. Daarna stuurde Solms bericht, dat hij bang was door de Gestapo te worden geobserveerd en zich daarom enige tijd onopvallend wilde gedragen.

Aangezien ik de indruk had een belangrijke schakel in handen te hebben, die ik misschien niet alleen zou kunnen hanteren, lichtte ik major R.H. Stevens in en verzocht hem mij terzijde te staan.

Gezien de moeilijkheden met betrekking tot geheime ontmoetingen in het Nederlandse grensgebied, veroorzaakt door de mobilisatie, besloten wij de chef van G.S. III, majoor Van Gorchot, in te lichten en hem om hulp te vragen. Deze zegde medewerking toe. Hij zou één van zijn offi-

dieren opdragen ons te vergezellen, met de opdracht de bezwaren voor ontmoetingen van vreemdelingen in het grensgebied uit de weg te ruimen. Maar die officier zou ook bij de besprekingen tegenwoordig moeten zijn. Voorwaarde was, dat wij ons zouden onthouden voorstellen aan de Duitsers te doen die de Nederlandse neutraliteit in gevaar zouden kunnen brengen.

Op 19 oktober 1939, te 10 uur v.m., zou er een bespreking zijn in Dinxperlo. Stevens, Klop, Fischer en ik gingen daarheen. Klop sprak vloeiend Engels en wij besloten hem te laten doorgaan voor Engelsman, genaamd Copper. Stevens en ik bleven te Zutphen. Fischer en Klop zouden de Duitsers in Dinxperlo afhalen en naar Zutphen brengen. Na uren wachten werden wij door Klop opgebeld, dat eindelijk de twee Duitsers gekomen waren. In plaats van de verwachte generaal, van wie een goede persoonsbeschrijving in ons bezit was, verscheen een zekere kapitein Von Seidlitz en een luitenant Grosch. Fischer beweerde hen beide goed te kennen. De Duitsers waren zeer zenuwachtig en weigerden mee te gaan naar Amsterdam, waar wij de bespreking hadden willen voeren. Zij beweerden vóór acht uur weer in Duitsland terug te moeten zijn.

In het Zutphense café hadden wij ons reeds te lang opgehouden om daar nog onopvallend een gesprek met Duitsers te kunnen voeren. Daarom reden wij naar een dorpje in de omgeving. In het café daar trokken wij al spoedig de aandacht, zodat ik telefonisch een afspraak met vrienden in Arnhem maakte, om in hun huis te mogen spreken, hetgeen werd toegestaan. Daar wisten de Duitsers niets anders te vertellen, dan dat zij tot een oppositie-groep behoorden en dat hun chef niet gekomen was, omdat hij bang was aan de grens te worden tegengehouden. Daarom waren zij gestuurd om de zaak te verkennen. Het gesprek was nog maar nauwelijks begonnen of het huis bleek te zijn omsingeld. Door militairen in het dorpje was het Hoofdkwartier gewaarschuld, dat op zijn beurt de Arnhemse politie had ingelicht. Klop ging met de politie mee en wist de zaak te assen. Maar de Duitsers waren in paniek. Ook Fischer, tot dan ook al zeer zenuwachtig, wist geen raad. Verder spreken had geen zin, dus werd Klop verzocht de Duitsers naar de grens terug te brengen. Fischer voelde zich ziek en ging per trein naar huis.

In de volgende dagen werd een nieuwe ontmoeting afgesproken, eerst voor 25, later voor 30 oktober. Stevens en ik bleven in Den Haag. Klop zou de Duitsers in Dinxperlo halen. Na lang wachten arriveerden zij in Den Haag, waar Klop vertelde dat de drie meegebrachte Duitsers hadden geprobeerd illegaal de grens te passeren, dwars door een bos. Daarbij waren zij echter gearresteerd en gefouilleerd. Klop had hiervan

gebruik gemaakt door hun papieren in te zien. Het leek er op dat die alle in orde waren. De drie Duitsers waren: Grosch (man van de eerste ontmoeting), een kolonel Martini en een majoor Schemmel. De laatste was kennelijk de leider. Schemmel gaf een helder en overtuigend beeld van de situatie in Duitsland. De zware verliezen aan mensen en materiaal in de Poolse campagne en de militaire en economische situatie maakten het een gebledende eis, dat de oorlog snel werd beëindigd. Aangezien Hitler niet wilde luisteren naar zijn Generale Staf, was het noodzakelijk hem terzijde te schuiven, niet te doden, aangezien dit een chaos zou veroorzaken. Maar voordat er iets zou worden gedaan moest men zekerheid hebben, dat Engeland en Frankrijk een eerlijke en rechtvaardige vrede zouden verzeke- ren. Een protocol werd opgemaakt, dat wij aan onze meerderen zouden geven. Wij zelf konden niets beloven, waren alleen maar tussenpersonen. De Duitsers kregen een radiozendapparaat mee voor verdere contact-mogelijkheid. Klop nam niet deel aan het gesprek (zoals ook opdracht van Van Dorscht was) en had alle gelegenheid de Duitsers steeds goed te observeren. Na afloop had hij de indruk, dat zij bona fide waren en dat de zaak er hoopvol uitzag.

Uit Londen kreeg Stevens opdracht de onderhandelingen verder door te zetten, maar de Duitsers geen enkel stuk op schrift te geven. Met radio-contact met de Duitsers werkte goed en de- gelijks werden, op een vast uur, berichten uitge- wisseld.

Voor een volgende ontmoeting, nodig omdat geen schriftelijk materiaal mocht worden gegeven, stelde Klop Venlo voor, dicht bij de grens en met een douanepost die gemakkelijker onopgemerkt kon worden gepasseerd. Afspraak voor 7 november. Stevens en ik wilden de bespreking in Venlo, in een hotel en wisten niet al te dicht bij de grens te komen, maar Klop belde van de grens op, dat de door hem voorgestelde plaats (café Backus) veel rustiger was, dat er geen enkel gevaar was en dat het nog ruim genoeg binnen de Nederlandse grens gelegen was. Wij gingen met tegenzin daar- heen.

Het café lag op ongeveer 150 meter afstand van de Duitse tolboom. Schemmel en Grosch waren aanwezig. Wij vertelden het bericht dat wij van Londen hadden gekregen. Dit leek de Duitsers iets te leur te stellen, maar zij zouden het hun chef ter kennis brengen. Zij wilden een afspraak voor de volgende dag. Hun chef zou zelf graag gekomen zijn, had ons graag willen zien, ook al omdat hij ons papieren in bewaring wilde geven, maar hij was die dag niet in staat geweest te ko- men. Wij stemden toe voor de volgende dag.

De volgende dag weer naar het café. Klop verzocht voor alle zekerheid aan de mare-

chassees een gewapende macht te sturen, niet omdat wij Schemmel niet vertrouwden, maar de mogelijkheid bestond dat de Gestapo een oog op hem had en zou proberen hem te pakken. De afgelegen plaats bood daartoe ruimschoots gelegenheid.

Schemmel kwam die dag alleen. Die morgen was er een oproep uitgegaan van Koningin Wilhelmina en Koning Leopold van België voor vredesonderhandelingen en Hitler had hierover een grote bijeenkomst belegd, waaraan Schemmel's chef, de generaal, verplicht was deel te nemen. Zouden wij niet de volgende dag kunnen komen, was zijn verzoek. De plannen ten aanzien van Hitler zouden die Zaterdag ten uitvoer komen, vandaag was Woensdag, dus zou Donderdag de laatste kans zijn voor een ontmoeting. Met tegenzin stonden wij toe. Wij wilden de generaal toch wel eens ontmoeten. Bepaald werd een ontmoeting te vier uur namiddag, op 9 november 1939.

Op die dag berichtten de ochtendbladen, dat er de vorige dag een aanslag op Hitler was gepleegd te München. Ik vroeg mij af of deze aanslag begaan was door de groep waarmee ik in verbinding stond. Klop verscheen laat, naar hij verklaarde, omdat er een bericht was ontvangen, dat de Duitsers ieder ogenblik Nederland konden binnen marcheren. Die dag ging de chauffeur Lemmens, die wel meer voor mij reed, mee, omdat er hard gereden zou moeten worden. Weer werd in Venlo om een gewapende macht gevraagd, maar zonder deze af te wachten werd doorgereden naar het café. De wacht zou per rijwiel volgen.

Bij nadering van het café viel het mij op dat de slagboom, anders altijd gesloten, nu omhoog stond. Terwijl ik de wagen naast het café parkeerde, gaf Schemmel, die in de warande stond, een teken met zijn arm. Ik leidde daaruit af, dat de generaal binnen wachtte. Nog vóór ik uit de wagen was, hoorde ik lawaai, geschreeuw en schieten. Een grote auto reed de hoek om tot tegen de bumper van mijn wagen. Die wagenbevol mannen, waarvan er twee met tommy-guns over onze hoofden heen schoten. Nog voor die wagen stil stond sprongen enkele gewapende mannen er af en commandeerden "Hands up". Wij werden gevangen genomen en gebouid. Ik hoorde weer schieten en zag een ruit van de Duitse auto versplinteren. Dat zou veroorzaakt zijn doordat Klop daarop schoot. Onmiddellijk daarop werd Klop neergeschoten. Stevens, Lemmens en ik werden op Duits gebied gebracht.

Aan het slot van zijn verhaal geeft Best de volgende verklaring:

Majoor Solms zou onder verdenking zijn geraakt en door hem kwam de Gestapo op het spoor van zijn medeplichtigen. Nadat de eerste ontmoeting was gearrangeerd, werden de mannen die de bespre-

king zouden voeren, gevangen genomen en vervangen door Gestapo-figuren. Toen Fischer in Dinxperlo op zijn vrienden wachtte, was Klop bij het douanekantoor achtergebleven. Tot Fischer's schrik waren niet zijn vrienden gekomen, maar twee Gestapo-officieren, die vertelden dat alles hun bekend was en dat Fischer' vrouw en zijn twee zoons gearresteerd waren en naar Dachau gebracht. Hij was voor hun bedreiging gezwicht en ging in op de eis hen voor te stellen als zijn vrienden. Na dit eerste contact zou de Gestapo besloten hebben ons naar de grens te lokken en te arresteren. Schemmel, die later bleek Schellenberg te zijn, achtte Best de ontwerper van dit plan.

Uittreksel uit het verhoor van
JOHANNES TRAVAGLIO,
geboren 23 september 1892 te Frankfort am Main
Gehoord op 1 november 1948

In september 1935, als luchtmachtkapitein, bij de Abwehr geplaatst. Daar werkzaam tot 1941. Was voor 'Luft' werkzaam. Taak: inlichtingen uit Frankrijk. Had agenten in Duitsland en Frankrijk. Ontmoetingen in Duitsland, Holland, België en Italië. In 1938 daarvoor meermalen in Holland (Amsterdam, Rotterdam, Venlo).

Door de hem bekende Fritz Fischer kwam hij in contact met diens broer Franz. Hoorde van Franz de naam Spiecker, die hij twee maal in Amsterdam heeft ontmoet. Werkte met deze samen om oorlogedrijven van Hitler tegen te gaan.

Bij een afgesproken bezoek aan Holland voor ontmoeting met Fischer, deelde deze telefonisch mede verhinderd te zijn en hem samen te willen brengen met een man die hij (Travaglio) volledig kon vertrouwen. Die man was Payne Best, die hij ontmoette in Hotel Wilhelmina in Venlo. Was kort voor uitbreken oorlog. Best wenste geheime inlichtingen, omdat Hitler alleen terzijde gesteld kon worden als de oorlog werd verloren. Hoewel Travaglio anti-nezi was, wenste hij geen landverraad te plegen.

Een tweede ontmoeting volgde in Venlo, kort na uitbreken van de oorlog. Voor het doorgaan van inlichtingen werd radio-contact besproken. Best zou voor een zender en een code zorgen; Travaglio zo zedende niet opvallen door zijn vele reizen naar Holland. Verdere ontmoetingen werden onmogelijk, doordat Best werd gearresteerd. Vernam Venlo-incident uit de krant. Herkende Best van de daarin gepubliceerde foto. Kende Stevens niet. Had begrepen, dat Best Secret Service man was. Weet niet hoe arrestatie Best door S.D. is geschied. Is door S.D. nimmer over deze zaak gehoord.

Had kort vóór uitbreken oorlog een telegram aan Fischer gestuurd, dat oorlog onvermijdelijk was.

Gebruikte schuilnaam 'Dr. Selms'.

Had nooit voorgesteld dat een of andere Duitse generaal naar Holland zou komen; wel dat een officier van de Generale Staf, die oppositieopvattingen deelde, zou moeten onderhandelen.

Uittreksel uit verhoor van
WALTHER SCHELLENBERG
geboren in 1910 te Saarbrücken (?).
Gehoord door het Amerikaanse Militaire Tribunaal
te Neurenberg.

Kreeg begin oktober 1939 te Berlijn van Heijdrich opdracht zich te belasten met verdere verloop onderhandelingen met Engelse intelligence officieren. Toen Heijdrich vroeg of de zaak niet beter beëindigd kon worden, kreeg hij toestemming op zijn voorstel zelf naar Den Haag te gaan voor een bespreking - als lid van de oppositie-groep - onder de naam Schammel.

Zegde op deze in begin oktober gehouden bespreking de Engelsen toe, spoedig een generaal als leider van de oppositie der officieren mee te zullen brengen. Nam daarvoor een van zijn beste vrienden, professor in de psychiatrie en overste-arts bij de weermacht, mee. Besproken werd een door de z.g. oppositie van het leger op te zetten omwenteling en de gewelddadige ter zijde stelling van de staatsleiding. Een zendapparaat werd hem door de Engelsen overhandigd.

Nam deel aan een vijftal besprekingen. Was daarbij steeds ongewapend. Kende Klop alleen als de Engelsman Copper. Wilde het spel steeds verder spelen, omdat hij bij elke ontmoeting bijzonderheden vernam over Engelse spionage-activiteit in Duitsland.

Kreeg volkomen onverwacht, op 9 november 1939 (zegt later: op 8 november), 's morgens vroeg van Himmler persoonlijk, opdracht de Engelsen te arresteren, zo mogelijk op Duits gebied, eventueel op Nederlands gebied. Het militaire commando daarvoor was reeds aangewezen. In de nacht van 8 op 9 november was een aanslag op Hitler gepleegd en Himmler vermoedde, dat de Engelse groep daarachter stak. Om het bewijs daarvoor te leveren moesten de Engelsen in elk geval levend in Duitsland gebracht worden.

Maakte per radio een afspraak met Best en Stevens. Toen hij 's middags aan de grens kwam, was daar reeds een Sonderkommando van de S.S. onder bevel van Sturmbannführer Naujocks. Deze zei hem, dat hij zich geen zorgen behoefde te maken, dat hij rustig de grens over kon gaan en dat hem niets zou overkomen.

Ging naar café Backus, waar hij ook de beide voorgaande dagen was geweest. Dat was tussen 2 en 3 uur. Zag de auto van Best aankomen, liep deze tegemoet, hoorde toen plotseling een andere auto aankomen en tegelijk enkele schoten. Had daartoe geen teken gegeven. Was ook die dag niet gewapend. Zag Copper uit de auto springen en een pistool op hem richten. Stak toen zijn handen omhoog. Op dat moment kwam de aanrijdende auto om de hoek, waarop Copper zijn wapen daarop richtte en op die wagen schoot. Er volgde een schietpartij

tussen Copper en de bestuurder van die auto, waarbij Copper getroffen werd. Probeerde zelf om het café heen te lopen, maar werd door een S.S.-man vastgegrepen. Naujocks of een ander verhinderde dat op hem geschoten werd. Is zo snel mogelijk in zijn auto gestapt en naar Dusseldorf gereden. Daar kwam kort na hem ook het S.S.-commando aan. In bijzijn van Dr. Hesselbacher werd gewild, dat Copper geen Engelsman, maar een officier van de Nederlandse Generale Staf was gebleken; dat de overval was gelukt; dat de Nederlandse grenspolitie niet tussenbeide was gekomen en dat de Engelsen levend in Duits arrest waren genomen.

Om geen doorkruisende opdrachten te geven, had hij zich niet verder met de zaak bemoeid. Op Zaterdag d.a.v. naar Berlijn gereden. Bracht op 10 november rapport uit aan Himmler. Wordt later door Hitler onderscheiden met het IJzeren Kruis.

De latere verhoren van de Engelsen hadden geen enkel verband tussen hun activiteit en de aanslag op Hitler van 8/9 november aangetoond. Heeft Heijdrich en Himmler afgeraden over een en ander een show-proces te laten voeren.

De behandeling van het geval Venlo was hem opgedragen om zijn geschiktheid te bewijzen voor de hem toegedachte functie van leider van de Spionage-afweer.

Uittreksel uit verhoren van
Dr. HELMUTH KNOCHEN,
geboren 14 maart 1910 te Meagdenburg.
Gehoord op 1, 2 en 3 februari 1949.

Kwam in 1937 als pereman bij de Persafdeling van de S.D. Boehme was daar toen bij Amt III, Abwehrzaken, werkzaam.

In 1939 vertelde Boehme hem het geval Fischer en werd de verbinding tussen hem en Fischer tot stand gebracht. Boehme zou andere opdrachten krijgen. Heeft Fischer voor de eerste maal in Berlijn ontmoet, vermoedelijk begin 1939, om hem te leren kennen. Daarna nog eens te Parijs, dan in Amsterdam en in de loop van de zomer 1939 nog eens aan de Nederlandse grens. Fischer rapporteerde in het algemeen over de politieke situatie, over emigrantengroepen, zonder werkelijk geheime inlichtingen te verstrekken.

Einde augustus 1939 was hij Fischer er nog eens op, een echte verbinding te creëren, om in politiek opzicht beter te kunnen werken. Fischer had daarvoor een mogelijkheid. In september vertelde hij, dat hij een verbinding had die grote mogelijkheden opende. Hij wilde Knochen daarover persoonlijk spreken. Op Duits gebied aan de Nederlandse grens volgde een ontmoeting, waarbij Fischer vertelde, contact te hebben met Engelsen, die verbinding hadden met belangrijke kringen in Engeland. Knochen zegde toe, contact met deze heren te zullen doen opnemen. Herinnert zich niet, dat Fischer hem mededeelde, dat zekere Travaglio reeds met die Engelsen in verbinding stond.

Fischer heeft verschillende ontmoetingen met die Engelsen gehad en hun ideeën en inzichten schriftelijk aan Knochen gerapporteerd.

In oktober meldde hij, dat de Engelsen niet meer alleen met hem wilden spreken, maar ook bereid waren Duitse militairen te ontmoeten.

Om dit nader te bespreken had hij nogmaals een ontmoeting met Fischer, weer op Duits territorium aan de Nederlandse grens. Daar werd besloten, dat er een bespreking zou worden belegd tussen Duitsers en Engelsen.

Al deze zaken werden gerapporteerd aan Jost, Hoofd Amt VI en door deze aan Heijdrich. Voor het houden van deze besprekingen werden aangewezen Von Salisch en Christensen, beide van Amt VI, R.S.H.A. Zij zouden door de Engelsen worden ontvangen als vertegenwoordigers van een oppositionele officiers-groep.

Knochen heeft deze beide mannen naar de grens gebracht en de grensovergang voorbereid, waarbij hij Fischer aan de grens zag staan. Na terugkeer berichtten Von Salisch en Christensen over de goede ontvangst en over de in Arnhem, dat

gevoerde bespreking, waar van beide zijden de wens voor een spoedige beëindiging van de oorlog kenbaar was gemaakt. Van beide zijden zou aan de chefs worden gerapporteerd; een volgende bespreking zou in Den Haag plaats vinden. De Engelsen wensten dan een hoger officier te treffen. Von Ribbentrop, Duitse ambassadeur in Londen, werd door Heijdrich ingelicht.

Omdat niet onmiddellijk een hoger officier beschikbaar was, was Heijdrich als nieuwe besprekingspartner aan Schellenberg, die zou optreden als adjudant van de hogere officier, en met grotere bevoegdheden als de vorige afgevaardigden. Schellenberg is door Knochen persoonlijk op de hoogte gebracht van alle bijzonderheden. Nadat rapporteerde Schellenberg rechtstreeks aan Heijdrich. Na ontvangst van het door de Engelsen beloofde zendapparaat werden radioboodschappen uitgewisseld.

Het volgende onderhoud in Den Haag gaf de Engelsen groter vertrouwen. Er was toen al gebleken, dat zij medewerkers waren van de Engelse Intelligence Service.

Toen werd door hogerhand beslist, dat het spel niet langer gespeeld zou worden, omdat het toch niet tot enig resultaat kon leiden. In Den Haag was door de Duitsers al medegedeeld, dat verdere besprekingen dichterbij de Duitse grens moesten plaats vinden. Opdracht werd gegeven te proberen de Engelsen bij een bespreking te grijpen. Daartoe werd in Berlijn een speciaal commando samengesteld. Opdracht hiertoe kwam van Heijdrich, circa 5 november 1939.

Naujocks en Göttsch moesten ter plaatse reageen of overrompeling mogelijk was. Zij rapporteerden daarover aan Berlijn, waarna op 7 november te Düsseldorf een bespreking volgde, waarbij Dr. Hasselbacher, Leiter van de Staatspolizeileitstelle, in de opdracht werd ingewijd. Op 7 of 8 november is Knochen zelf met betrokkenen nog aan de grens geweest om de situatie op te nemen. Op 9 november is hij, later dan Naujocks, naar de grens gegaan. Nog vóór hij ter plaatse was, kwamen twee auto's terug. Op het bureau in Düsseldorf had Knochen de beide Engelsen gezien. Klop was zo zwaar gewond, dat de snelste medische hulp hem niet meer kon redden. Van een verhoor van Klop is hem niets bekend.

Reisde diezelfde nacht terug naar Berlijn.

De bewerking van het in beslag genomen materiaal is niet door hem gebeurd. Was toen een zaak van Amt IV. Heeft daarna de Engelsen niet meer gezien.

Fischer kon natuurlijk niet langer in Holland blijven. Op het bureau in Berlijn is hij vastgehouden en verhoord. Fischer heeft betaling ontvangen. Knochen neemt aan, dat Fischer geweten heeft, dat Knochen inlichtingen-officier was.

Uittreksel verhoor

J. F. LEMMENS,

op 17 januari 1948 gehoord door het Directoraat-
Generaal voor de Bijzondere Rechtspleging.

Lemmens, chauffeur van Payne Best, vervoerde deze in oktober en november 1939 enkele malen naar Arnhem en in Den Haag, waar besprekingen werden gehouden.

Op 7 en 8 november naar Venlo. Op 9 november opnieuw daarheen, nu met Best, Stevens en Klop. Eerst naar marechaussee-kazerne voor versterking. Om 3,15 uur bij café Backus, in Nederlandsland, terrein tussen Nederlandse douanekantoor en de grens, dus nog Nederlands gebied. De gevraagde versterking was er toen nog niet. Op café-bordes stond een Duitser, die met zijn arm een teken gaf, waarop van de Duitse zijde van de grens een auto, waarop een mitrailleur, schietend aan kwam rijden. Klop schoot terug. De Duitser, later gebleken Schellenberg te zijn, kwam naar de Nederlandse auto, beval de inzittenden uit te stappen en in de overvalwagen te gaan zitten. Luitenant Klop werd gewond, trachtte te ontvluchten, maar werd in de auto geworpen. Naar Dusseldorf gebracht. Klop was dood. Volgende dag, geboeid aan handen en voeten, en onder escorte, naar Berlijn.

Afspraak in Backus was om 4 uur. Aan weg van Venlo naar Kaldenkirchen, 5 meter van de grens. Leider Duitse onderhandelingen, bekend als Schemmel (Schellenberg) stond in café-waarde. Schemmel trok na gegeven teken onmiddellijk een revolver, terwijl op teken een overvalwagen, tot dat moment onzichtbaar opgesteld achter een Duits douane-gebouwtje en bemand met drie of vier geuniformeerde mannen, schietend de Duitse grens overreed, tot voor de Nederlandse auto. De Nederlanders werden door circa twintig Duitsers, rondom café verborgen opgesteld, overvallen. Die Duitsers waren gedeeltelijk in burger, gedeeltelijk in uniform gekleed. Voortdurend schietend, Klop, die met douane had gesproken en laatste honderd meter achter de auto had gelopen, schoot op de Duitse auto. Lemmens, Payne Best en Stevens in Duitse auto. Klop werd in Nederlandse auto geworpen. Daarna alles op Duits gebied gebracht.

Lemmens op 10 december 1939 naar Oranienburg gebracht, 2 oktober 1940 vrijgelaten en naar Den Haag gebracht. Geheimhouding opgelegd.

Uittrekeel uit verhoor van
WALTHER MÖLLER,
referent S.D.

Op 1 september 1939 ohef geworden van afdeling VI S.D.-Abschnitt Keulen, onderafdeling van het Hauptamt te Berlijn, Amt VI, afdeling 'Buitenlandse spionage op politiek en economisch gebied'.

In oktober 1939 in contact met drie leden R.S.H.A., t.w. Schellenberg, Dr. Knochen en Christensen. Deze hadden onderzoek gedaan naar gedragingen van groep Duitse officieren, die in verbinding stonden met de Britse Intelligence Service agenten die in Nederland vertoefden. De Duitse officieren stonden onder leiding van een overste en hadden contact met Best en Stevens. Een spel met deze Engelsen liep reeds van begin september 1939. De Duitse officieren waren einde september gearresteerd door de Gestapo en legden volledige bekentenis af. Gebleken was daarbij, dat zij in contact stonden met Engelsen om het nationaal-socialisme in Duitsland te bestrijden. De Duitse overste had ingezien, dat hij zonder opzet landverraad had gepleegd, wilde zijn daden goed maken en gaf volledige medewerking aan Amt VI. Gaf Schellenberg o.s. een eigenhandig geschreven brief mede, waarin hij vermeldde wegens ziekte niet zelf te kunnen komen, door de Gestapo in het oog te worden gehouden en daarom opdracht te hebben gegeven aan drie hem ondergeschikten de besprekingen voort te zetten.

Bij verdere besprekingen zegden de Engelsen de Duitsers alle steun toe in hun verzet tegen de nazis, maar verlangden daarvoor ook inlichtingen. In overleg met Oberkommando der Wehrmacht werd een spel gespeeld en valse berichten aan de Engelsen verstrekt. Bevreesd dat de Engelsen dit spel zouden doorzien, gaf Himmler bevel de Engelsen te arresteren.

Het was de bedoeling hen over de grens te lokken en op Duits gebied te pakken. Door de aanslag van 8 november op Hitler te München viel een ander opgesteld plan in duigen.

Het verdere gedeelte van de verklaring berust op afgeleide wetenschap en komt niet met de feiten overeen.

Uittreksel uit de schriftelijke verklaring van
W. J. van DOORSCHOT,
gezonden aan de Parlementaire Enquête Commissie.

. . . . dat hij nimmer te voren heeft geweten,
dat Payne Best agent was de Britse Intelligence
Service;

. . . . dat hij alleen van de ontmoeting in
Arnhem heeft geweten en van de laatste in café
Backus. De daertussen liggende besprekingen
waren hem totaal onbekend. Hij had zelfs tegen
Klop gezegd, dat hij als uiterste gunst nog één
ontmoeting in Venlo toestond, maar dat het daer-
na uit moest zijn. Klop heeft hem over andere
ontmoetingen ook nimmer gerapporteerd.

Van Doorschot noemt dit onverklaarbaar,
TENZIJ MEN AANNEEMT, DAT ANDERE, BOVEN HEM
STAANDE, AUTORITEITEN VAN MIJN BUREAU HEM HEBBEN
OPGEDRAGEN MET DE ZAAK DOOR TE GAAN, ONGEACHT
MIJN UITDRUKKELIJK VERBOD.

Dat zou betekenen, dat Klop hem dan ook
niets moest rapporteren. Meende dat de zaak
reeds lang was stop gezet en dat de affaire op
niets was uitgelopen.

"Men heeft mij destijds als 'zondenbek' voor
het geval Venlo de woestijn ingezonden en ik heb
dat blijmoedig aanvaard, vooral omdat mijn con-
sciëntie mij niets verweet. Ware mij toen echter
bekend geweest, of had ik ook maar kunnen ver-
mosden, dat er tussen 'Arnhem' en 'Venlo' nog
drie samenkomsten waren geweest, dan had ik
daar toch een onderzoek naar ingesteld."

HOOFDSTUK X

DE DUITSE VERTEGENWOORDIGING IN NEDERLAND VÓÓR 1940

Aan het hoofd van de Duitse legatie, gevestigd in een pand aan de Lange Vijverberg, stond de gezant graaf Zech-Burckersroda, schoonzoon van de voormalige Rijksekanselier Von Bethmann-Hollweg. Hij vervulde deze post reeds van vóór de machtsovername in 1933, was geen lid van de N.S.D.A.P. en werd, naar het oordeel van tot oordelen bevoegde Duitsers, op deze post gelaten om naar buiten een vertrouwen wekkende figuur te kunnen laten optreden.

In 1938 werd aan het gezantschap toegevoegd: Wolfgang Gane Edler Herr zu Putlitz.

Deze was in 1925 togetreden tot het Auswärtige Amt en werd in 1934 als gezantschaperaad naar Londen gezonden. Vermoedelijk hebben de Engelsen gebruik gemaakt van hun wetenschap dat Putlitz homo-sexueel was, om hem te recrutereren als agent voor de Britse dienst. Sinds 1937 zou hij voor die dienst werkzaam zijn geweest.

Kort na het uitbreken van de oorlog in 1939 zou de gezant Zech door admiraal Canaris zijn gewaarschuwd, dat er een 'lek' op het gezantschap was. Zech besprak dit met zijn vertrouwde medewerker Putlitz, die eveneens geen partij-lid was (al wordt ook wel het tegendeel beweerd). Binnen 24 uur was Putlitz, samen met zijn huisknecht - eveneens homo-sexueel - naar Engeland gevlucht. De overtocht geschiedde per K.L.M.-vliegtuig. De kosten daarvan werden door Stevens van de Engelse dienst betaald.

Zeer beknopt wordt deze vlucht tevens beschreven in het boek "Chief of Intelligence" (= admiraal Canaris) van Ian Colvin (1951), pag. 103 e.v.

Na de oorlog is Putlitz in 1945 naar Duitsland teruggekeerd en werd hij Ober-Regierungsrat in Sleswijk-Holstein. Aangezien men in zijn omgeving wel iets over zijn verleden wist, was hij al spoedig genoodzaakt naar Engeland terug te keren. In 1946 werd hij daar genaturaliseerd. In 1950 keerde hij weer terug naar Duitsland. Na - blijkbaar tevergeefs - zijn diensten te hebben aangeboden aan de regering te Bonn, is hij naar Pankow gegaan en zou sindsdien werkzaam zijn voor de Russen.

In 1956 verscheen bij de Oost-Duitse uitgeverij "Verlag der Nation" een boek van zijn hand, getiteld "Unterwegs nach Deutschland". Daarin beschrijft hij o.a. zeer beknopt de situatie aan het Duitse gezantschap te Den Haag in de tijd dat hij

daar werkzaam was. Onder meer vermeldt hij daarin:

"Nederland was, sinds men zich met Frankrijk en Engeland in oorlogstoestand bevond, het belangrijkste spionagecentrum van Hitler geworden."

Hij maakte er geen geheim van dat hij tegen de belangen van het Derde Rijk in werkte.

Putlitz zou mede betrokken zijn geweest bij de pogingen om het voormalige hoofd van het Bureau für Verfassungsschutz, John, naar Oost-Duitsland te doen uitwijken.

Tegenover deze twee niet-partij-leden stonden twee andere Duitse diplomaten, nl. Butting en Schulze Bernatt.

Aangezien in Nederland geen buitenlandse politieke organisaties mochten bestaan en er derhalve geen vertakkingen van de N.S.D.A.P. konden functioneren, waren de in Nederland verblijvende Duitsers georganiseerd in de 'Reichsdeutsche Gemeinschaft'. Aan het hoofd daarvan stond, als Landesleiter, Dr. Otto Butting, geboren 28 april 1898 te Grossau. In die functie stond hij onder de Leiter van de Auslandsorganisation der N.S.D.A.P., de Gauleiter E.W. Bohle, Westfälischestrasse 1-3 te Berlijn-Wilmersdorf.

Taak van de Auslandsorganisation was: in de geest van het nationaal-socialisme rapporten uitbrengen over de wereld-situatie. Zij was alleen bevoegd om het werk van de partij te dirigeren in het buitenland, aan boord van Duitse schepen en voor wat betreft de koloniale activiteit van de partijleden en de agenten van de partij. Alle in het buitenland wonende of verblijvende partijleden vielen onder deze A.O. De (Duitse) partijleden in Nederland waren allen opgenomen in een carthoek, die onder berusting was van Butting.

In de documentatie van de dienst bevinden zich gegevens waaruit blijkt dat Butting zich reeds vanaf 1933 bezig hield met verwerving van gegevens op financieel en politiek gebied en met contra-spionage, welke gegevens hij doorgaf aan instanties in Duitsland.

Walter Schulze Bernatt, geboren 27 november 1896 te Hamburg, was reeds sinds 1920 in Nederland woonachtig en tot 1935 werkzaam in het bankiersvak. Hij was reserve-officier en werd, vermoedelijk op eigen verzoek, in 1935 weer opgenomen in het leger. Hij was geen lid van de N.S.D.A.P., maar voelde zeer sterk nationalistisch. Op 1 juli 1935 werd hij opgenomen in de Abwehr en geplaatst bij Abwehretelle (Ast) Munster. Hij ging door voor specialist in Nederlandse aangelegenheden.

Geleerd door de ervaringen, opgedaan bij de annexaties van Oostenrijk en Tsjecho-Slowakije, besloot de Abwehr tot vestiging van een bureau in:

Nederland. In geval van het ontstaan van een critieke situatie zou het betreffende personeel dan reeds in ons land aanwezig zijn en zodoende minder verdacht zijn dan wanneer het nadien hierheen gezonden zou worden.

Per 15 september 1938 aanvaardde Schulze Bernett de hem opgedragen functie van leider van het nieuwe bureau, dat intern bekend was als "Kriegsorganisation (K.O.) Nederland", maar naar buiten optrad onder de dekmantel van "Wehr-Überwachung" (behartiging van de belangen van de Duitse weermacht; oproepen van Duitse onderdanen voor dienstplicht).

De noodzakelijkheid tot het in het leven roepen van deze 'Kriegsorganisation' wordt door Dr. Suchheit in zijn boek "De Duitse geheime dienst" als volgt onder woorden gebracht (Nederlandse vertaling, blz. 98):

" Terwijl de Abwehrdiensten hun taken binnen het Rijk waarnamen, moesten voor de buiten de machtegrenzen liggende gebieden andere oplossingen worden gevonden. Eenreis ontwikkelde daarom met zijn naaste medewerkers het plan om allereerst bij de bevriende naties, waarmee toch al een uitwisseling van berichten plaats vond, afzonderlijke Abwehrofficieren als verbindingsofficieren (VO) bij deze geheime inlichtingendiensten te delegeren. Zij werden al naar gelang van de doelmatigheid ingedeeld bij de Duitse diplomatieke missie of bij de Duitse militaire attaché. In de neutrale landen werd langzamerhand onder een voorzichtige camouflage een zogehaande oorlogsorganisatie (KO = Kriegsorganisation) opgericht, een soort Abwehrdienst buiten het Duitse machtegebied. Ondergebracht bij ambassades, gezantschappen of consulaten werkten hier de diensten I, II en III F tegen en in de landen van de tegenstanders. De K.O. was verder verantwoordelijk voor de controle, vaak ook voor de beveiliging en verzekering van de communicatiemiddelen der agenten die door de Abwehr of Abwehrbureaus in het directe gebied van de KO waren ingezet.

Leider en referenten van de KO's waren bijna zonder uitzondering ervaren Abwehrofficieren, doch het ontbrak hen vaak aan bekendheid met het land of met de taal. De KO-leiders, die bijna altijd onder pseudoniem werkten, reespteerde als employé van de Duitse diplomatieke missie onder de chef van deze missie, was echter wat de dienst

van de Abwehr betref volkomen zelfstandig en uitsluitend verantwoording schuldig aan het bureau Suitenland-Abwehr. Hij was niet verplicht zijn inlichtingen met de ambassadeur of gezant te bespreken. Bij een goede wederzijdse verstandhouding gaf hij, naar eigen goeddunken, de chef van de missie of de militaire attaché wel een uiteenzetting van zijn verworven kennis, of gaf hun zoveel materiaal dat volgens hem zo "hoe dan ook beter in Berlijn kon arriveren".

Per einde mei 1940 werd Schulze Bernett toegevoegd aan de uit Duitsland hier gearriveerde Afd. Nederland. Tot juli 1941 bleef hij daaraan verbonden. Hij verliet toen ons land, maar keerde in 1943 weer hier terug. Als gevolg van moeilijkheden met admiraal Canaris was hij sindsdien niet meer voor de Abwehr werkzaam. Hij werd op 3 juni 1945 te Hilversum gearresteerd, maar heeft niet terecht gestaan.

De taak van 'Kriegsorganisation Nederland' was in feite:

- a. behandeling van administratieve zaken van agenten die voor de verschillende Abwehrstellen door Nederland reisden; (dit was het grootste deel van het werk)
- b. toezending aan het Abwehramt te Berlijn of naar de verschillende Abwehrstellen van de aanbiedingen om als agenten voor de Abwehr te werk te worden gesteld; (een behoorlijk aantal)
- c. verzamel- en verzendcentrum voor de verschillende 'brievenbussen', in Nederland gevestigd. (zwaar weinig)

Naast de leiding van de K.O. Nederland kreeg Schulze Bernett de opdracht een geheime inlichtingendienst te organiseren, met als taak - voor het geval van het uitbreken van een oorlog - inlichtingen in Frankrijk en België te verwerven.

Daarbij werd uitgegaan van de veronderstelling dat, in geval van een militair conflict met het Westen, Nederland neutraal zou blijven. Op grond hiervan werd bepaald:

1. de organisatie moet, tot het moment van uitbreken van oorlog, geheim blijven, mag zich niet compromitteren en daarom ook nog niet in werking treden;
2. iedere inlichtingen-activiteit tegen het gastland en iedere militaire verkenning in Nederland zelf is verboden. (Van dit punt werd aan de Duitse gezant mededeling gedaan).

Den Haag diende als trefpunt voor de agenten

uit Frankrijk en België. Hun rapporten werden door Schulze Bernett naar Berlijn gezonden. Betaling van agenten vond in Den Haag plaats.

Volgens verklaring van Schulze Bernett behoorde Nederland tot het gebied dat was toegewezen aan Abwehrstelle Münster. In ons land zou echter geen Abwehr-personeel actief zijn geweest. Als verklaring hiervoor werd gegeven, dat omstreekt 1935 tussen de Nederlandse en de Duitse Generale Staf zou zijn overeen gekomen zich wederzijds niet met spionage bezig te houden op elkaars gebied. Kapitein Sas van de Geheime Dienst en admiraal Canaris zouden bij het treffen van deze regeling hun landen hebben vertegenwoordigd. Op deze afspraak, die niet op schrift zou zijn gesteld, besloot het hiervoor sub 2 gestelde verbod.

Deze bewering is in overeenstemming met een passage in Dr. Buchheit's boek. Op blz. 91 schrijft hij:

"In het tijdvak van 1934 tot 1936/37 was elke geheime activiteit tegen België en Nederland uitdrukkelijk verboden. Het was de Abwehr enkel geoorloofd in deze buurlanden van Duitsland overbrengers van berichten aan te trekken, die in geval van spanning, mobilisatie of oorlog gebruikt zouden worden."

De voortgaande politieke ontwikkelingen, gestimuleerd door het van Duitse zijde niet langer in acht nemen van enkele bepalingen van het Verdrag van Versailles (1919), brachten noodzakelijkerwijs verandering in de activiteit van de buitenlandse inlichtingendiensten en diensgevolge ook in de positie van de Abwehr. Dr. Buchheit beschrijft deze verandering (op blz. 94/95) in de onderstaande bewoordingen:

"Tegen Engeland was aanvankelijk een inlichtingendienst verboden. Pas in 1936 werd deze verordening van Hitler minder scherp toegepast en was verkenningsgeoorloofd, maar zonder het gebruik van agenten. Canaris ondervond dit als een halve oplossing en door zijn kritiek bereikte hij tenslotte dat in de herfst van 1937 de inlichtingendienst tegen Engeland vrij spel kreeg. Deze mocht nu zelfs - ondanks de Duitse-Britse vlootovereenkomst - uitgebreid worden tot op de Britse bases overzee. Voor het nu te bewerken enorme gebied van de Abwehr was het tamelijk moeilijk geschikte medewerkers te vinden, speciaal bij het inzetten van agenten op Britse bodem. Het controle- en beveiligingssysteem was tegenover alle buitenlandse vreemdelingen op het Britse eiland veel grondiger en beter uit te

voeren dan bij de grensposten van landen op het continent. Daarbij kwam dat de buitenlandse politieke koers van Hitler de Britse geheime dienst meer en meer aanleiding gaf tot een uitbreiding en versterking van zijn inlichtingendiensten. De politieke gebeurtenissen en de snelle opbouw van een geweldige bewapeningsindustrie in Duitsland bepaalde het tempo.

Van Duitse zijde werd de contre-spionage tegen Engeland hoofdzakelijk vanuit Hamburg bedreven. Na verhoudingsgewijze korte tijd ontdekte men dat Duitsers in dienst waren van de Britse Secret Service. Ook stelde men vast dat deze dienst vóór alles agenten probeerde te werven in Duitse kringen, die uit politieke, religieuze of wereldbeschouwelijke motieven tegenstanders waren van het NS regime. Zoals luitenant-kolonel Reile het beschrijft, hadden berichten van V-mannen en observering van de verdachten, uiteindelijk tot resultaat, dat veel agenten die in Duitsland voor Engeland werkten, bleken geleid te worden vanuit Nederland. De Engelse Intelligence Service had voor dit doel een vooruitgeschoven post in Den Haag gevestigd. Onder de officiële naam "Passport Control Office" (PCCO) begon zij omstreeks eind 1934 haar geheime werkzaamheden. Pas nadat de Duitse Abwehr een net van betrouwbare V-mannen had gespannen, boekte de door ons gevoerde contra-spionage grotere successen. Een voormalige Duitse genieofficier, die voor Engeland werkte, werd in augustus 1939 in Hamburg gearresteerd. Hij had, zoals hij bekende, reeds sinds twintig jaar spionage bedreven voor de Engelse geheime dienst."

Het bureau van Butting en Schulze Bernett was gevestigd aan de Johan de Wittlaan te Den Haag.

Met het uitbreken van de oorlog in 1939 begon de Auslandorganisation (van Butting) door middel van zijn over het gehele land verspreid wonende leden, militaire inlichtingen te verzamelen. Deze werden door Butting ontvangen. De originele rapporten gaf hij door aan K.O. (Schulze Bernett), afschriften SF van verzond hij, via tussenpersonen, aan zijn chef Bohle te Berlijn. Schulze Bernett van zijn kant gaf de inlichtingen door aan de militaire attaché en aan het Abwehramt te Berlijn.

Ook al wist de Inlichtingendienst te Den Haag in die tijd niets positiefs over verdachte activiteit van Butting en Schulze Bernett, er bestonden

wel ernstige vermoedens dat zij zich met spionage tegen Nederland bezig hielden. Het pand aan de Johan de Wittlaan stond dan ook herhaaldelijk onder observatie. Gedurende de mobilisatie werd, in tijden van extra-spanning, aan de gedragingen van Butting speciale aandacht geschonken. Zo werd bijv. in een dergelijke periode geconstateerd, dat Butting met enkele kinderen in de duinen aan het spelen was, waaruit werd afgeleid dat er voor extra-spanning geen enkele aanleiding bestond.

In april 1940 kwam er een onverwacht einde aan de activiteit van Butting.

Op een dag in die maand, in de ochtend-uren, deponeerde een burger bij het Bureau Gevonden Voorwerpen van de politie te Den Haag een gesloten enveloppe met inhoud. Als geadresseerde was daarop vermeld: Dr. Butting te Keulen. Afzender was eveneens Dr. Butting.

Aangezien de naam van Dr. Butting van de Duitse Legatie voldoende bij de politie bekend was, werd de brief, in de veronderstelling dat deze mogelijk van hem afkomstig was, van het Bureau Gevonden Voorwerpen doorgegeven aan de Vreemdelingendienst, die hem weer doorzond naar de Inlichtingendienst. De daar dienstdoende inspecteur H.J. Tesseling (de latere hoofdcommissaris te Enschede) nam de brief in ontvangst. Met het oog op de tegen Butting bestaande verdenkingen heeft Tesseling de enveloppe voorzichtig open gerold. Bij het bestuderen van de inhoud bleek hem, dat zich daarin gegevens van geheime aard betreffende de Nederlandse defensie-voorzieningen bevonden. Onmiddellijk werd de hoofdcommissaris N.G. van der Mey gewaarschuwd, waarna de inspecteur-chef I.d., J.G. Amiabel, één der ministers (welke is niet meer bekend) telefonisch inlichtte.

Diezelfde dag nog volgde een zitting van de ministerraad, waarbij de inhoud van de enveloppe op tafel kwam. Daar viel de beslissing, dat het gezantschap zou worden aangezegd, dat Butting binnen de kortst mogelijke tijd ons land diende te verlaten. Vanaf het moment van die aanzegging stond het pand aan de Johan de Wittlaan onder controle van I.d.-rechercheurs, om te zien of Butting nog verdachte dingen zou doen. Hij is bij zijn vertrek, binnen 24 uur daarna, tot aan de Nederlandse-Duitse grens door Haagse rechercheurs gevolgd. Ook aan zijn secretaresse, mej. Rosner, werd het verdere verblijf in ons land verboden.

Verschillende van de in de enveloppe aangetroffen documenten waren ondertekend met de naam 'Jonathan', achter welk pseudoniem Butting bleek schuil te gaan. Foto-copiën van de gevonden documenten zijn opgenomen op de bladzijden 333 tot en met 347. Op de inhoud er van wordt hier niet nader ingegaan.

In een publicatie uit de illegaliteit (De Vrije Pers, 1942, Ergens in Nederland) werd waargegeven wat minister E.N. van Kleffens, in 1940 Minister van Buitenlandse Zaken, over de gebeurtenissen tijdens de oorlogsdagen had medegedeeld. Met betrekking tot de gevonden enveloppe wordt het volgende daaruit overgenomen:

" Op zekere avond werd aan de politie een grote enveloppe overhandigd. Hij was geadresseerd aan een bureau van de Nazi-partij in Berlijn en was klaarblijkelijk bestemd om door een boodschapper medegenomen te worden over de Duitse grens, waar hij gepost moest worden. Een of andere slordigaard had hem verloren. Het pakket werd gevonden in de nabijheid van de gebouwen in gebruik door de Duitse Legatie. Daar het niets weg had van een diplomatiek stuk en daar het adres en de manier van overbrengen verdacht waren, werd het geopend.

De inhoud was ontstellend: het bewees duidelijk dat een man, die jarenlang als attaché verbonden was geweest aan de legatie, hoofd was van de Duitse militaire spionage in Holland. Het bleek, dat hij een ander man onder zich had, wiens identiteit nooit bekend werd, maar die werkte onder de naam "Jonathan", wiens taak het was de feiten te rangschikken, die hem door een aantal spionnen waren opgegeven, terwijl ieder van hen een serienummer had, overeenkomende met hetzelfde nummer dat het gedeelte van Holland moest aanduiden waarin hij moest werken. Deze spionnen waren klaarblijkelijk zeer zorgvuldig geoefend en geïnstrueerd, ofschoon het duidelijk was, dat het niet allen militairen waren. Zij beschreven tot in de kleinste bijzonderheden alles wat zij konden ontdekken in verband met de verdediging van Holland. Zij maakten overzichten van versterkte punten, inundaties, loopgraven, kantonnementen, opslagplaatsen, in het kort, van alles waarover zij inlichtingen konden bekommen.

Zij rapporteerden gesprekken tussen jonge officieren, die zij hadden afgeluisterd in een of ander welgekend restaurant. Zij spraken met hun hospita's, hun oppassers en familieleden. Deze papieren waren een onschatbare vondst voor de Hollandse autoriteiten en stelden hen in staat, om een aantal van deze spionnen op te sporen, waarvan sommigen bij onderzoek verklaarden, dat

zij op verschillende manieren tot het doen van spionage werk waren gedwongen.

Tegelijkertijd toonden zij ontwijfelbaar aan, dat Duitsland zich interesseerde voor onze defensie, op een wijze, die aanleiding gaf tot de grootste bezorgdheid. Een volledige lijst van de ontdekkingen die in dit verband in Holland werden gedaan en waartegen onmiddellijk maatregelen werden genomen met alle haast en energie, zou te lang zijn en bovendien te sentonig om hier weer te geven."

Op grond van de aangetroffen gegevens kon de Haagse politie op 12 april 1940 te Amersfoort nog een Duitser, Sommer genaamd, arresteren. Deze bekende tenslotte spionage-werkzaamheden voor Butting te hebben verricht. Na de inval van de Duitse troepen werd deze man door hen aangetroffen in de gevangenis te Utrecht. In Amersfoort gedane navraag naar deze zaak leidde naar de inspecteur Teseling. Deze is daarop door een Hauptmann van de Geheime Feldpolizei, in bijzijn van een secretaris (Feldwibel, jurist), gehoord. Er is volledig nagegaan of de gedane mededelingen juist waren. Het Register Gevonden Voorwerpen werd opgevorderd, waarna men zich naar het huis van de daarin vermelde vinder van de enveloppe heeft begeven, die eveneens werd verhoord. Van het gedane onderzoek werd door de Duitsers proces-verbaal opgemaakt. De secretaris vertelde Teseling vertrouwelijk dat dit geval Butting vermoedelijk "de kop zou kosten". Dit vermoeden is niet juist gebleken. Na 10 mei 1940 kwam Butting weer in Nederland, maar door de zorg van de Abwehr zou hij kort daarna weer uit ons land zijn verwijderd.

Na de uitwijzing van Butting in april 1940 heeft diens plaatsvervanger, Ernst Heinrich, onmiddellijk maatregelen getroffen ter voorkoming van mogelijke verdere arrestaties van medewerkers van Butting, alsmede om voor het verduijnen van Butting en Sommer verklaringen te geven van zodenige aard, dat de leden van de Reichsdeutsche Gemeinschaft niet bekend zou worden, dat één en ander verband hield met spionage.

Ten aanzien van Butting werd het verhaal verspreid, dat hij reeds herhaaldelijk de wens te kennen had gegeven zijn vaderland met het wapen in de hand te dienen. Door de militaire bezetting van Denemarken en Noorwegen, kort voor dien, was het noodzakelijk reserve-officieren van gezondheid in werkelijke dienst op te roepen, als gevolg waarvan nu ook voor Butting, wiens eigenlijke beroep neusen keelarts was, de kans was gekomen.

Een andere medewerker van Butting, de Ortsgruppenleiter Fortmann uit Heerlen, onderwijzer

aan de Duitse school in die gemeente, bij wie op 15 april 1940 reeds een huiszoeking had plaats gehad, werd door Heinrich gelast onmiddellijk naar Duitsland terug te keren en zich te melden bij Dr. Butting, op het bureau van de leiding van de Auslandsorganisation te Berlijn. Ook ten aanzien van hem moest in Heerlen worden gezegd, dat hij voor militaire dienst was opgeroepen.

Een Duitse medewerker van Sommer uit Amersfoort, Johann Friedrich Gietzen, geboren 28 augustus 1910 te Kleef, uit Hilversum, vervoegde zich op 17 april 1940 aan het gezantschap om daar raad te vragen. Op 16 april 1940 zou hij vijf maal door de politie zijn opgebeld en sindsdien onder observatie staan. Op last van Heinrich heeft hij aan het Duitse consulaat te Amsterdam onmiddellijk een visum gehaald, om daarna zo snel mogelijk naar Duitsland terug te keren. Door zijn landgenoot Schäfer uit Hilversum is hij per auto naar zijn zuster in Nijmegen gebracht. Van hem werd nadien niets meer vernomen.

Heinrich heeft aan alle medewerkers van Butting, voor zo ver hem bekend, elke werkzaamheid voor de Abwehr ten strengste verboden. Ook het werk ten behoeve van de Wirtschaftstellenleiter, partijgenoot Sinzig, werd etil gelegd, om iedere verdenking van handelsespionage te voorkomen. Het briefverkeer tussen de diverse Landesgruppen in Nederland werd tot het uiterste minimum beperkt.

Het schijnt dat de Inlichtingendienst Den Haag over deze 'zaak Butting' geen mededeling heeft gedaan aan G.S. III. In januari 1946 liet de Chef Staf aan het B.N.V. weten, dat de in 1940 aan G.S. III verbonden officieren nooit een document betreffende Butting onder ogen hebben gehad.

Blijkens een in 1949 onder ede afgelegde verklaring door Schulze Bernett heeft hij vóór 1939 maatregelen getroffen, teneinde de werkzaamheden ongehinderd voortgang te doen vinden voor het geval hij zelf mocht uitvallen.

Als zijn plaatsvervanger, eventueel opvolger, droeg hij voor Alfred Flasche, geboren 24 maart 1892 te Rheinbrohl (Dld), wonende te Haarlem, voorzitter van de Duitse Kamer van Koophandel en directeur van het Amsterdams filiaal van de Keulse Bank Delbrück en van der Heijdt en Co. Aan Flasche werd medegedeeld, dat alle activiteit tegen Nederland verboden was. Hij diende alles te vermijden wat hem in zijn positie als voorzitter van de Kamer van Koophandel zou kunnen compromitteren.

Niettemin werd of was Flasche reeds, mogelijk buiten medeweten van Schulze Bernett, een belangrijk medewerker van de economische afdeling van de Abwehr. Voor het doorgeven van zijn berichten naar Duitsland beschikte hij over een koeriersdienst naar Keulen, georganiseerd door de Duitse Kamer

van Koophandel.

Op aanwijzing van militairen die hadden gezien dat hij opnamen maakte van havenwerken te IJmuiden, werd hij enkele dagen voor de Duitse inval te IJmuiden gearresteerd. Hij was toen in het bezit van een kaart van de inundatie-gebieden. Bij een verrichte huiszoeking werd een enveloppe gevonden, geadresseerd aan Dr. Otto (vermoedelijk Dr. Otto Butting), waarin zich papieren bevonden met gegevens over verdedigingswerken in Nederland, o.a. de Peelinie. Flesche gaf toe voor Duitsland gespioneerd te hebben.

Op 15 mei 1940 is hij, waarschijnlijk door de Duitsers, vrijgelaten, waarna hij op 17 mei, met enige Duitse officieren, het tegen hem gevormde dossier met inbegrip van de compromiterende stukken bij de rechtbank heeft weggehaald.

Tijdens de bezetting is hij in Nederland teruggekeerd. Hij werd directeur van de bank van Lippmann, Rosenthal en Co., die belast werd met de 'behandeling' van Joodse vermogens.

Na de bevrijding is hij gevangen genomen en werd een uitvoerig onderzoek tegen hem ingesteld. Desbetreffende stukken zijn aanwezig in het archief van de dienst

Bij arrest van de Bijzondere Raad van Cassatie, die op 27 juni 1949 uitspraak deed in zijn zaak, werd met betrekking tot de bij huiszoeking in zijn woning te Haarlem gevonden enveloppe, geadresseerd aan Dr. Otto, bewezen verklaard:

"dat hij in Nederland omstreeks de maand mei 1940 ten tijde dat de op 10 mei 1940 aangevangen aanvalsoorlog van Duitsland tegen Nederland reeds dreigende doch nog niet uitgebroken was, ter uitvoering van zijn voornemen om opzettelijk kaarten, tekeningen en beschrijvingen van Nederlandse militaire werken als hieronder nader aangeduid aan de vijand mede te delen of in handen te spelen en op die wijze opzettelijk in de tijd dat bedoelde oorlog dreigende was de vijand hulp te verlenen en de Staat tegenover de vijand te benadelen, opzettelijk een envelop, inhoudende op papier gestelde berichten, tekeningen, beschrijvingen en inlichtingen omtrent diverse Nederlandse militaire objecten (onder meer betreffende door de Nederlandse weermacht aangelegde stellingen, linies en verdedigingswerken en betreffende de toestand van de haven van Harlingen) - terwijl hij wist dat kennisgeving van vorenbedoelde stukken door de Duitsers ingeval van een daadwerkelijk uitgebroken oorlog van Duitsland tegen

Nederland voor de Duitse oorlogvoering van belang zou zijn en dat ten nadele van Nederland zou strekken - uit handen van een of meer andere personen heeft ontvangen ter doorzending aan de Duitser Dr. Otto Butting, leider van de Landesgruppe Niederlande van de Auslandorganisation (A.O.) der NSDAP, althans leider der vereniging van rijkeduitsers in Nederland (Reichsdeutsche Gemeinschaft in den Niederlanden), en tevens attaché bij het Duitse gezantschap te 's Gravenhage, en die enveloppe met bedoelde inhoud in zijn woning te Haarlem heeft bewaard en verborgen, teneinde haar ter hand te stellen aan of te doen toekomen aan voornoemde Dr. Otto Butting, die, naar verdachte wist, voor de verdere doorzending van de inhoud dier enveloppe, naar Duitsland, althans naar een of meer Duitse autoriteiten zou of kon zorg dragen;

zijnde de verdere uitvoering van dit zijn voorgenomen misdrijf niet voltooid alleen tengevolge van de van zijn wil onafhankelijke omstandigheid, dat bedoelde enveloppe met inhoud - voordat verdachte haar aan een ander had toevertrouwd of doorgegeven - door Nederlandse politie werd ontdekt en in beslag genomen."

Fische werd schuldig bevonden aan "opzettelijk in een tijd, waarin oorlog dreigende is, de vijand hulp verlenen, gepleegd gedurende de tijd waarin de huidige oorlog dreigende was" en ter zake daarvan veroordeeld tot een gevangenisstraf van zes jaren, met aftrek van ongeveer drie jaren voorarrest.

Van een overeenkomst als vermeld op bladzijde 324, 2e alinea, was in die tijd bij de I.d. Rotterdam niets bekend.

Opmerkelijk is, dat een soortgelijke overeenkomst schijnt te hebben bestaan tussen Duitsland en Polen. In het hiervoor reeds aangehaalde boek van Ian Colvin wordt op blz. 14 gezegd, dat een geheime clauseule in het in 1934 gesloten Duits-Poolse vriendschapsoverdrag

"forbade either party to pursue espionage in the other's territory and substituted an exchange of information".

Toen tijdens een inspectie op het vliegveld Holtenau door de Duitse Minister van Defensie, generaal Von Blomberg, in oktober 1934, bleek dat het toenmalige hoofd van de Duitse Geheime Dienst, kapitein Patzig, zich niet aan deze bepaling had gehouden, volgde zijn ontslag. Hij werd opgevolgd door Canaris.

Op blz. 21 werd nog vermeld:

"Neither did the Poles take too seriously the agreement with Germany not to spy on each other."

Mijn eigen ervaring uit die dagen wijst uit, dat ook de Duitsers de overeenkomst niet al te serieus opnamen. Mogelijk heeft de Kriegeorganisation in Nederland zich nog wel aan de afspraak gehouden, maar door instanties in Duitsland werden andere wegen bewandeld om geheime inlichtingen uit Nederland te verkrijgen.

De man die later werd aangewezen als leider van de Abwehrstelle Münster, onder wie Schulze Bernett ressorteerde, was voordien jarenlang woonachtig geweest in Rotterdam. Op grond van verdenking van ontoelaatbare politieke activiteit is door de Inlichtingendienst Rotterdam ten huize van deze man, Hofmeister genaamd, directeur van een te Rotterdam gevestigd bijkantoor van een Duitse handelsfirma, enkele malen huiszoeking verricht en werden bescheiden in beslag genomen.

In 1938 bleek een Rotterdamse werkloze arbeider in correspondentie te staan met een Duitse instantie, welke laatste kennelijk de bedoeling had deze man voor spionage-werkzaamheden in Nederland te recrutereren. Gedurende enige tijd heb ik die man deze correspondentie op mijn aanwijzingen laten voortzetten. Toen hij tenslotte voor mondeling overleg naar Duitsland werd ontboden, een opdracht waaraan hij niet durfde voldoen, heb ik het schriftelijke contact doen beëindigen, door de man te laten berichten dat hij, in verband met een opgelegde, voorwaardelijke gevangenisstraf, geen paspoort kon krijgen en dus niet naar Duitsland kon komen.

Vergelijking van het handschrift van de bij Hofmeister in beslag genomen bescheiden met dat van de door deze werkloze ontvangen brieven, wees met absolute zekerheid uit, dat deze poging tot recrutering werd geleid door Hofmeister, die Rotterdam reeds enkele jaren te voren had verlaten en in 1938 leider was van de Ast Münster.

Enkele andere door mij in de jaren 1938 en 1939 behandelde spionage-gevallen hebben wel aangetoond, dat - zo de vermelde overeenkomst werkelijk tot stand zou zijn gekomen - deze later van Duitse zijde slechts als niet meer van kracht zijnde is beschouwd.

Pg. Culverts

2

Auf der ganzen Strecke Maarssen Bussum-Amsterdam, sind jetzt hinter jedem einzelnen der aufgeworfenen Sandhaufen, Bunker angelegt. Alle diese Sandhaufen sind bereits auf der Karte eingezeichnet, sodass hinter jedem dieser Sandhaufen jetzt ein Betonbunker kommt. Zum grössten Teil sind diese bereits fertig, oder werden aber in den nächsten Tagen fertig gestellt. Es sind kleine viereckige Betonbunker. Betondicke 80 cm. Alle gleich.

Auf der Grenze Hilversum-Loosdrecht ist jetzt ein Flugfeld fertig gestellt. Es liegt hinter dem grossen Sanatorium (Zonnestraat) hier liegen 6 Flugzeuge. Jäger Modell Focker.

Ernst

S.B.

Nr. 3. Verlegung des I.R. 9

Teile des I.R. 9 wurden durch mich bereits Mitte März auf dem Bahnhof Briebergen festgestellt. Es dürfte sich hierbei um Quartiersucher gehandelt haben, da durch abgehörte Gespräche zwischen Zivilbevölkerung und in voller Ausrüstung von Zwolle in Richtung Utrecht reisenden Soldaten, welche die Zahl 9 an der Hüfte tragen, am 23.3. festgestellt werden konnte, dass es sich um Angehörige dieses Regiments handelte, die sich auf der Reise von Leuzwarden nach Briebergen befanden. Die Soldaten erzählten, dass Teile des I.R. 9 bereits Mitte März nach Briebergen verladen worden sind und dass jetzt der Rest des Regiments von Leuzwarden nach Briebergen verlegt wurde.

Protschäden an den Infanterie-Stellungen bei Aersfoort.

Im Hotel "De Witte" in Aersfoort konnte ich ein Gespräch zwischen jungen Infanterie-Offizieren abhören, die sich erzählten, dass die während des letzten Frontes gebauten Stellungen jetzt beginnen einzustürzen. Um welche Stellungen es sich hierbei handelt, ging aus der Unterhaltung nicht hervor, wie ich.

Die Frau eines in gleichen Hause wohnhaften Offiziers des I.R. 7, welchen die Stellungen zwischen der Bahnlinie Aersfoort - Maar und der Orte Soest sowie die Stellungen an Nordwestecke von Aersfoort zu besetzen hat, erzählte seiner Gattin, dass ihr Mann darüber klage, dass die Befestigungsarbeiten zum grossen Teil vergeblich gewesen seien, da sich jetzt die Protschäden durch den Einsturz grosser Teile der Stellungen bemerkbar machen.

Vor der Mobilisierung in Deutschland wohnende Soldaten, die zu in Aersfoort liegenden Regimentern gehören, sind, wie aus den Gesprächen zwischen den Soldaten zu entnehmen war, von den Kommandanten befragt worden, ob sie im Falle eines deutschen Einmarsches in Holland schliessen würden. Die Befragten sollen mit solchen Aussagen mit "nein" geantwortet haben. Die Soldaten wurde dann mitgeteilt, dass sie vereint werden.

Während der Bahnfahrt von Aersfoort nach Utrecht habe ich heute morgen festgestellt, dass 4 Batterien 10 ca Hauptsonn alterer Bauart ihren Markplatz, gelegen etwa 300 m vom Bahnhof Soestdijk in Richtung Der Linder, 40 m westlich der Bahnlinie, verlassen haben.

Im Laufe der letzten 14 Tage sind in Aersfoort mehrfach Transporte von neu ausgebildeten Depot-Truppen (Infanterie) eingetroffen und anscheinend auf in der weiteren Umgebung liegende Truppenteile verteilt worden, da sie mit Lastwagen abgeholt wurden. Die Truppen waren mit neuen Gewehren und neuen Stahlhelmen ausgerüstet.

Am 8.4. beobachtete ich in der Stadt Aersfoort das Auslegen von Telefon-Lackkabeln.

Geschützstellungen und Erdbefestigungen am Wilhelmkanal Schussrichtung auf Ringbann Post. Geschützstellungen noch leer. Zwischen den Erdbefestigungen, die eine Stärke von 2 1/2 m haben, Betonklötze in der gleichen Dicke. Auf den Betonklötzen je eine Mischmaschine mit Gras belegt. Verdeckt.

Von der Kanalbrücke Boschweg bis zu den Kleinanlagen entlang dem Wilhelmkanal Strassenperren noch im Bau (für Spargelspitzen).

In den stillgelegten Fabriken in Millburg, Fabrik in der Kommerstr., und in der Mainstr., liegt Infanterie (Stärke noch unbekannt).

In letzter Zeit täglich Flugzeugübungen über Millburg von 3 - 5 Flugzeugen.

Kr. 9.

ostl. von Leert entlang der Zuid-Willemsvaart bis zur Eisenbahnbrücke 16 neue Bunker im Bau, Dicke der Betondecke 40 cm.

Von der Bahnbrücke bei Leert bis zur Schluise der Zuid-Willemsvaart 8 neue Bunker im Bau, Schussrichtung Süden.

entlang dem Bahnhöfchen von der Eisenbahnbrücke bei Leert Richtung Heront (Belgien) 8 Maschinengewehrkranzer.

In der Straße, welche von der Zuid-Willemsvaart bei Leert nach südwestlich - überhees führt, keine Befestigungen.

Straße Wilheem - Oplou:
In dem Bückchen von Wips liegt ein Ausbrieturm 15 m hoch. An der Straße, welche durch das Bückchen in nordwestl. und südöstl. Richtung (bei Wips) führt, Stacheldraht in einer Breite von 3 m durchlaufend. Beiderseits der Straßeneinkündung bei Wips Laufgräben, schachbrettartig. In dem Bückchen befinden sich ferner Minenfelder (Größe und Anzahl nicht feststellbar). Ausserhalb des Bückchens bei Wips schneidet der sog. Verteidigungskanal die Straße. Am Verteidigungskanal keine Veränderungen südöstlich der Straße w. Verteidigungskanal 2 Betonbunker, 3 40 cm Dicke

Auf der Straße Oplou - Overloon keine Befestigungen. Auf der Straße Overloon - Venray ebenfalls keine Befestigungen. Auf der Straße Venray - Bourne - Helmond keine Veränderungen.

Auf der Straße von Bourne nach Briensveen 3 Strassenperren, Spargelspitzen.

Auf dem Feldweg Briensveen nach Melanveen 7 Betonbunker, 40 cm Dicke.

Der südliche Teil zur Melanvaart im verschiedenen Stellen durchstoßen und mit Sandsäcken abgedichtet. Der gesamte Teil südlich der Bahnlinie Venlo kann dadurch unter Wasser gesetzt werden.

Von Melanveen entlang der Melanvaart bis Reijel keine Befestigungen.

An der Koordervaart südlich Reijel bis Nederveert 19 Betonbunker, 40 cm Dicke und 22 MG-Nester. Auf der gleichen Strecke liegt Kleinholz um später mit Stacheldraht Hindernisse zu bauen. Der südliche Teil der Koordervaart ist an ca. 7 Stellen mit Holzschiebern abgedichtet.

Die 2.4. noch im Bau 80 gewesenen Bunker auf der Strecke Nederveert bis Nieuwe Parochie sind jetzt fertiggestellt.

- 3 -

Die Zuid-Willensvaart ist von Nederveert bis an die Strasse Soerens -
Asten beiderseitig durchstoßen an 7 Stellen und mit Holzschiebern
verschoren. (Dieses ausser den alten Betonschiebern, die für die alte
wasserlinie bestimmt waren).

Das Militär, welches in der Kakao-Fabrik in Helmond stationiert war,
ist von dort nach Deurne gekommen. Die Kakao-Fabrik ist jetzt noch
besetzt mit ca. 100 Mann motorisierter Kavallerie.

Den Haag, den 26. und 27.3.40.

H. Lehrs: H.O. hat Original

Erklärungen zu Randbemerkungen des H.O. zu den Meldungen vom 17. - 23.3.1947 von Jonathan.

Meldung 17.3. zu Absatz 1.

Sämtliche angeführten Verteidigungspositionen haben die Schussrichtung nach Süden.

Meldung 18.3. Nr. 10 Absatz 1 und 2.

Gerade Wundwunden zeigen Wunden erst in bestimmten Zeitintervallen.

Meldung 18.3. Nr. 9 Absatz 2 und 4.

Streifen von hochelastischer hellbrauner Farbe, die mit einem Netz aus Draht verbunden sind.

Meldung 18.3. Nr. 17 Absatz 1.

Die Radfahrer-Abteilungen gehören zu den motorisierten Regimentsabteilungen.

Die Brücken an den Stadträndern von Hilburg sind ein- oder zweifach über der Straße angeordnet.

Meldung 18.3. Nr. 17 Absatz 2.

Die erwähnten MG-Nester sind die in Absatz 1 angeführten.

Der Text: "Auffälligerweise an der Kanalarseite innerhalb der Stadt." dürfte verkehrt sein. Gemeint ist natürlich jeweils das Kanalarufer, welches weiter vom Stadtzentrum entfernt liegt als das andere.

Der Text "Schussrichtung nach außen" ist richtig, da keine Himmelsrichtung angegeben werden kann, da Hilburg konzentrisch im Kreis aufgebaut ist.

- 2 -

Meldung 13.3. letzter Absatz.

Die Fortsetzung im Grenzgebiet wurde von den Holländer nicht angegeben.

Meldung 21.3. Absatz 1.

Genaue Situationsangaben über die durch Betonunterstände
folgen in der nächsten Zeit.

Meldung 21.3. Absatz 4.

Die geforderten Aufforderungen sind bis jetzt ausgeführt.

Meldung 22.3. Nr. 6 Absatz 4.

Betonunterstände sind nicht zulässig, von Herrn Hauptmann
Krieger auf die Abstände betonunterstände große Betonpfeiler,
mit einem Gewicht von 10 bis 15 Tonn. Hierüber werden
stets Bescheid erteilt.

Meldung 27.3. Nr. 6 Absatz 4.

Erdsperre heißt nicht Sprungbohlen, da diese aus Eisen
sind. Erdsperre soll bestehen aus Erde, Stein und Beton
gesiebtet soll quer auf die Straße gebaut.

Meldung 25.3.1. Absatz des 2. Teiles.

Die Meldung wurde textlich entsprechend der gestellten An-
frage abgegeben.

Meldung 26. und 27.3. Abs.: Nachmeldung zu den Befestigungen
Boordijk.

Zweck und Art der erwähnten Betonbauten sind bisher noch nicht
klar.

Das gleich gilt für Nr. 17, Absatz 3.

- 3 -

- 3 -

Stamm: 26. u. 27.3., Nr. 2 Absatz 5.

Die Betonplatte ist die des seitlichen Wände.

von Herr, do. 1.4.1940.

Hathorn

Dr. BUTTING
ATTACHÉ
DEUTSCHE GESANDTSCHAFT

DEN HAAG, DEN 3. April 1940.

Dr. Bu/Ro.

Lieber Parteigenosse Cohrs!

Nachstehend teile ich Ihnen folgendes mit:

Seit einiger Zeit ist der Holländer Mathias Heiligers, (früher Besitzer einer Eisfabrik in Vaals) Aachen, z.Zt. wohnhaft Jülicherstr. Opelhaus, in der Eifel am Westbau beschäftigt. Der Vorgenannte hat während des Krieges 1914/18 zehn Jahre Zuchthaus wegen Spionage gegen Deutschland erhalten, wurde jedoch während der Revolte 1918 aus dem Zuchthaus entlassen. Liegt hier evtl. wieder Spionagegefahr vor?

Heil Hitler!

Butting
(Dr. Butting)

Pg. Cult 72.0 hat 30 pica

S.H.

Betrifft: Anwesen. 28.1.40.

- 1. Assen: Grenz-Bat. T.S. 53
- 2. ungeklärt
- 3. Schwierig nicht zu erkennen.
- 6. Grenz-Bat. 9 in Steenwijk.

Vermerk:

Am 2.4. durch Funkverbindung :
repariert. In Aufsperrung für den nächsten holländischen Militär.

Van der ... 9...10

Jonathan

Reg. Colours R.V. East Original

Nr. 10.

Von Lago Zwalmse (nördlich) durchlaufende Befestigungslinie südlich Noordijk bis Rooze Vaert, Erdbefestigungen und ungefähr 40 MG-Nester und ca. 40 Batterie-Stellungen, Schussrichtung Süden. Die Befestigungslinie ist noch nicht fertiggestellt, verschiedentlich noch im Bau. An der Befestigungslinie Drahtverhau 2 m tief, durchlaufend 4 m tief Stacheldraht.

Auf der Straße Noordijk - Sevenbergsschoek, 100 m südlich der Heiligenbildes in Sevenbergsschoek Straßensperre durch Spargelspitzen, neu eingebaut.

An der alten Befestigungslinie Berkaria - Anstel wurden 50 neue Bunker gebaut, schwere Eisenkonstruktionen. (Es wird behauptet, dass in den Bunkern die belgischen Panzerkuppeln eingesetzt werden) Schussrichtung: Süden. Schiesscharten sind noch nicht im Bau. Ausserdem auf der gleichen Strecke eines Erdbefestigungen, provisorisch.

Südlich der Straße Heinerwyker, südlich der Straße 1. MG-Batterie. Südlich Gendren 1. MG-Batterie.

Jedlich Noordijk eine MG-Batterie. In der Umgebung sind 2 MG-Batterien, Abhorchapparate und 3 Heilmittler.

Südlich der Straße Breda - Donsland, in der Umgebung sind eine MG-Batterie.

In Etten 1. MG-Batterie, direkt im Nordwesten der Heiligenbildes.

In der Umgebung von Sevenbergen Abhorchapparate und Heilmittler.

In den nächsten Monaten sollen die Bunker, die im Süden abgebaut wurden, in die Frontlinie einbezogen werden, z.B. an die 1. MG-Batterie. Feldlagern nach dem Süden. Danach werden wieder neue Bunker gebaut.

Nachmeldung zu der Befestigungslinie Noordijk:

Die Bunker haben keine Schiesscharten. Es sind noch im Bau. (Entlassung: zur Väterbringung von MG.)

2 km nordöstlich Alkerk auf der Straße erkundet - durch Straßensperren mit Spargelspitzen.

Auf der Straße Noordijk - Terinchen, 100 m südlich der Heiligenbildeslinie Berkaria - Anstel Spargelspitzen.

An Wilhelmshaven ^{in der Nähe} ~~westlich~~ ^{nördlich} Booterhout nördliche alte Erdbefestigungen.

Nr. 17. Tilburg.

König-Wilhelm II Kasernen in Tilburg. 2. St. belegt mit 1 Komp. Kaufmänn. Von der Kasernen in Heiliger Richtung nach der Stadtteil Groenhoven Erdbefestigungen, MG-Nester mit Laufschienen (schonbetriebsfähig). In nördl. Richtung nach der Stadtteil Brauland das gleiche.

An Wilhelmshaven in Richtung auf die Hauptverkehrsstraße Harbean - Oost MG-Nester mit Schiessrichtung auf die Straße: Noordijk, Heiligenweg, Verdandelstr., Jan Reducanstr.

Die in diesem Winter erbauten Stellungen nördlich der Straße
Gronaken - La Bilt werden jetzt durch Beton-Schartenstände
verstärkt.

Nördlich der Bahnlinie Amersfoort - Utrecht sind zwar zwischen
den sog. "Vlaankers" und dem Orte La Bilt wurden - wie ich von
dem "Belgischen Kommando" aus beobachtet, mitten im Felde
neue Stellungen angelegt. Solcher Art die Stellungen sind,
konnte ich noch nicht feststellen, da sämtliche Durchwege
gesperrt und besetzt sind.

Am 8.4. sind in der Gegend östlich Zutphen mehrere motorisierte
Transporte von Panzerabwehr-Formationen in Furchenrichtung
nach Westen beobachtet worden.

Auf dem Wasserturm im Westlichen Weg in der Gegend ist eine
Flugabwehrstellung eingerichtet worden.

Nr. 6.

Das Gebiet östlich der IJssel in der Gegend Zutphen, Brunnen
wird von Truppen geräumt. Verschiedene Panzerabwehrstellungen in
Gelderland-Niederlande sind besetzt.

Zutphen wird in zwei Zonen eingeteilt. Erst nach den Truppen
und der Zivilbevölkerung vertrieben werden.

Die 2 IG's, welche sich auf der IJssel befinden sind in diesen
befanden, sind auf die IJssel.

Die Truppenteile des 11. Inf. 1. Div. sind in der Gegend
aufgestellt nicht besetzt. Diese sollen nach der IJssel
hineinmarschieren.

Alle Truppenteile, die östlich der IJssel gelagert sind, werden
auf den westlichen Teil der IJssel vertrieben.

Der Wasserturm der IJssel ist besetzt.

Nach Westen soll in diese Richtung die IJssel vertrieben werden.

Nr. 14.

Strasse Zutphen - Vorden - Karlo.

Bei Km 11,6 Tanksperrre und je 10 km bei Vorden mit
Brennstoffladungen versehen.

Bei Km 19,4 Tanksperrre mit links der Straße auf beiden Seiten
Wachposten, Straße unterminiert.

Bei Km 19,8 östlich Straße Tankstellung.

Strasse Zutphen - Vorden.

Bei Km 1,4 Brücke

Bei Km 1,6 Brücke mit Tanksperrre

Bei Km 6,5 Straßenbetonsperre im Bau.

14. Provinzstrasse Barneveld - Stroe.

Nordausgang von Iootwijkerbroek Pak-Stellung, Schussrichtung
West (über der Strasse), 7 km von Barneveld.

8 km von Barneveld links, also westlich der Strasse, Pak- und
M.-Stellung.

2 km von Barneveld westlich der Strasse in einem Gehst 2 Pak-
und 2 M.-stellungen.

Strasse Voorthuizen - Apeldoorn.

6,5 km östlich Strassenkreuzung Voorthuizen - Apeldoorn und
Stroe - Strassen in Richtung Apeldoorn südlich der Strasse
3 neue M.-stellungen, weitere teilweise in Bau.

Strasse Loosdrecht - Leek - Heerlen.

Bei km 6,4 10 Leventer Tankoparre.

Strasse Lüttich - Luchter - Nienhulshuis.

Bei km 14 Tankoparre, links 1, rechts 3 der Strasse je 3 Minus
mit Sprengkugeln versehen.

Bei km 14 Tankoparre, 30 m südlich der Straße auf
der rechten Seite je 1 M.- und M.-stellung.

Bei km 14,5 Tankoparre.

15. 4.

Der Grenzschutz von Walle ist aufgelassen, abgebaut werden
sollten, auch in der Nähe von Walle, dort sind: Walle's General-
stellung, 1. General, Kückelmann, Walle, Walle's etc.

In der Nacht vom 7/8. April 1941 in der Gegend von Walle (?)
(Generalstellung, 1. General, 1941) steht mit einem Feld-
geschütz 7,5 cm und einem Feldgeschütz.

Konzeptionsort jeder der 1. General soll mit dem Auffindung neuer
Stellen der 1. Generalstellung Generalstellung belassen sein.

Minusplatz 30 m Leventer der Straße von allen Hindernissen,
regelmäßig wird wieder abgebaut.

Seit dem 6.4. Die 1. Generalstellung der 1. Generalstellung usw. östlich
Leventer bis zur deutschen Grenze abgebaut, dagegen Bere-
chnung der Schifferwege in Leventer Variopole.

Mehr viel Tankoparre östlich Leventer zur deutschen Grenze
werden aufgeworfen.

Teile des 12. I.R. liegen in Heerbergen und werden von da in
Richtung der kommenden Woche nach Heerbergen-Lijk abziehen, um von dort
nach neuen Stellungen geschickt zu werden.

Merkmale: Teile des 21. I.R. "Meinera" und 10.-Komp.

In Kijkduin in der Schule einquartiert $\frac{1}{2}$ bis 1 Komp. Depot-Bat. Jäger.

In Münster sind in der Schule und in Privatquartieren weitere Teile des Depot-Bat. Jäger einquartiert.

In 'er Heide ist nur eine kleine Wache in 2 Baracken hinter der Strandlinie, ebenfalls Jäger, schätzungsweise 1 Zug.

In 's Graevenkade liegen 1 - 2 Komp. Depot-Bat. Jäger. Ausserdem die 5. Depot-Komp. Küsten-Artillerie.

In Hoek van Holland liegen mehrere Komp. Küsten-Artillerie. Der Ortseingang ist besetzt. Autos werden von Militär-Polizei kontrolliert. An nordöstlichen Rande des Ortes liegt ein grösseres Barackenlager von Marine-Truppen (Marine-Infanterie?) mit Raum für schätzungsweise 3 - 400 Mann. Auf der Wiese daneben ungetarnt 2 kleinkalibrige Flak-Geschütze. In der Mitte der Baracken 4 mit schwarzen Segeltuch verdeckte, lange niedrige, zeltartige Bauten, die den Eindruck eines Lagers von Munitionskisten oder dergl. machen.

In Hoek van Holland muss ausser den erwähnten Truppen ein Teil des Depot-Bat. 39 Inf. liegen, da ca. 10 Landmaschinen mit dieser Nummer beobachtet wurden.

An dem Bahngleis zwischen Kijkduin und 'er Heide, 2 km südwestlich Kijkduin 3 unter dem Gleisname einsehende, betonierete Munitionsvorratsräume. Ausgang zur Landreite.

Den Haag, den 9.4.40.

Brill

Der Menschsein

Personalität

Herrn
Herrn Couz

in der Nähe von d. U. d. A. P.

Abt.

Herrn Couz

Abt. d. B. u. L.

Person - u. met. d. d.

Nicht, wie die 1-5